

Ulvila

Ulvilan kirkko ja tapuli

Ulvilan kirkon ja tapulin restaurointi- ja korjaustyön
arkeologinen valvonta 2004 - 2005

Valvontatyön raportti
Löytöluettelo
Luuluettelo
Rakennusfragmentti
Näyteluettelo
Valokuvaluettelot
Karttaluettelo
Kaivauskarttojen kopiot

Carita Tulkki, FM, museolehtori / arkeologi
Satakunnan Museo

Sisällys

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUSKOHTTEEN HISTORIALLINEN TAUSTA	7
3	VALVONTA JA KENTTÄTYÖMENETELMÄT	11
4	KIRKON SISÄOSA	12
4.1	Asehuone	12
4.2	Runkohuone	13
4.3	Sakaristo	20
5	KIRKON ULKOPUOLI	21
6	TAPULI	23
6.1	Tapulin sisäosa	23
6.2	Tapulin ulkopuoli	24
7	ESINELÖYDÖT JA NÄYTTEET	24
8	YHTEENVETO	27

Raportin mukana on myös:

Löytöluettelo

Luuluettelo

Rakennusfragmentti

Näyteluettelo

Valokuvaluettelot

Karttaluettelo

Kaivauskarttojen kopiot

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohteen nimi	Uvilan kirkko
Kunta	Uvila
Kylä	Vanhakylä
Tila	Rno 881:1, Ulvilan kirkko
Kiinteistönumero	886-414-0004-0062-A
Kiinteistön nimi	Kirkonmaa
Osoite	Saarentie 2, 28450 Vanha-Uvila
Tutkimuksen laatu	Kirkon ja kellotapulien restaurointi- ja korjaustöiden arkeologinen valvonta.
Peruskarttalehti	1143 02
Peruskoordinaatit	x = 6815 38 y = 1547 28 z = n. 6,50 - 8 m mpy
Kohteen ajoitus	Keskiaikainen
Valvotun alueen laajuus	Kerrosala kirkossa 730 m ² ja tapulissa 100 m ² . Ulkokaivannot n. 400 m ² .
Valvonnan suorittanut laitos	Satakunnan Museo
Valvonnan vastuhenkilö	Carita Tulkki, FM, museolehtori / arkeologi
Kenttätyöaika	13.9.2004 – 31.1.2005
Tutkimuskustannukset	Uvilan seurakunta 2210,41 euroa
Esinelöydöt	KM 2005092:1-12 esineet, KM 2005092:13-22 luut
Rahakammio	KM 2004059. Rahakammioon luetteloidaan hopealöydön rahat, tinakannu sekä nahka- ja rakkopussi.
Mustavalkonegatiivit	SatM 207455:1-293
Digitaalikuvat	368 kpl (kuvat luetteloidaan museon kokoelmiin myöhemmin, kuva -CD:t alkuperäisen raportin ohessa)
Museoviraston lausunnot ym.	8.6.2004 Marianna Niukkasen kokousmuistio 99/603/2003, 16.10.2003 Ulvilan kirkon ja

kellotapulien korjaussuunnitelma
13.8.2002 Ulla Raholan Ulvilan kirkon ja kellotapulien
Korjaussuunnitelma

Alkuperäisen raportin säilytyspaikka Satakunnan Museo, Pori

Valvontaraportin sivumäärä 28

Aikaisemmat tutkimukset

Ilkka Kronqvistin muistiinpanot vuodelta 1929.

Kertomus Ulvilan kirkon kalkkimaalaus- ja eräiden rakennusteknillisten töiden suorittamisesta heinäkuun ja joulukuun välisenä aikana v. 1971 (v.1970?), 17.2.1971, Veikko Kiljunen.

Korjaustyötutkimus, 13.9.1971, Marja-Terttu Knapas.

Ulvilan kirkon asehuoneen kaivauskertomus 30.8.1973, puhtaaksikirjoitettu 27.10.2003, Liisa Eerikäinen.

Painamattomat lähteet

Rahola, Ulla ja Pentinmikko Juhani 2004. Ulvilan kirkon ja kellotapulien restaurointi ja korjaus. Rakennusselitys. Ulvilan kirkon konservointityöt. Helsingin restaurointiateljä Oy. 10.10.2005.

Sonninen, Tiina. Ulvilan kirkon konservointityöt. Helsingin restaurointiateljä Oy. 10.10.2005.

Kirjallisuus

Hiekkänen, Markus. The Stone Churches of the Medieval Diocese of Turku. A Systematic Classification and Chronology. SMYA 101, 1994.

Hiekkänen, Markus. Ulvilan kirkon ikä. Sarka, Satakunnan Museon vuosikirja 2000, 20-39.

Hiekkänen, Markus. Satakunnan keskiaikaiset kivikirkot. Satakunta. Kotiseutututkimuksia XIX, 2001, 194-212.

Hiekkänen, Markus. Suomen kivikirkot keskiajalla. Keuruu 2003.

Suvanto, Seppo. Satakunnan historia III. Keskiaika. 1973.

Talvio, Tuukka. Ulvilan aarre – väliaikatietoja. Numismaattinen aikakauslehti 1/2005, 3-5.

Talvio, Tuukka. Ulvilan aarre – tutkimus jatkuu. Numismaattinen aikakauslehti 2 /2005, 46-47.

Talvio, Tuukka. Ulvilan aarre. Alustavia tietoja. SKAS 1/2005, 27-35.

Talvio, Tuukka. Ett medeltida skattfynd från Ulvsby – Ett preliminärt meddelande.

Myntstudier 1/2005, 26-27.

Viertö, Sari (toim.). Ulvila maisemassa. Tampere 2000.

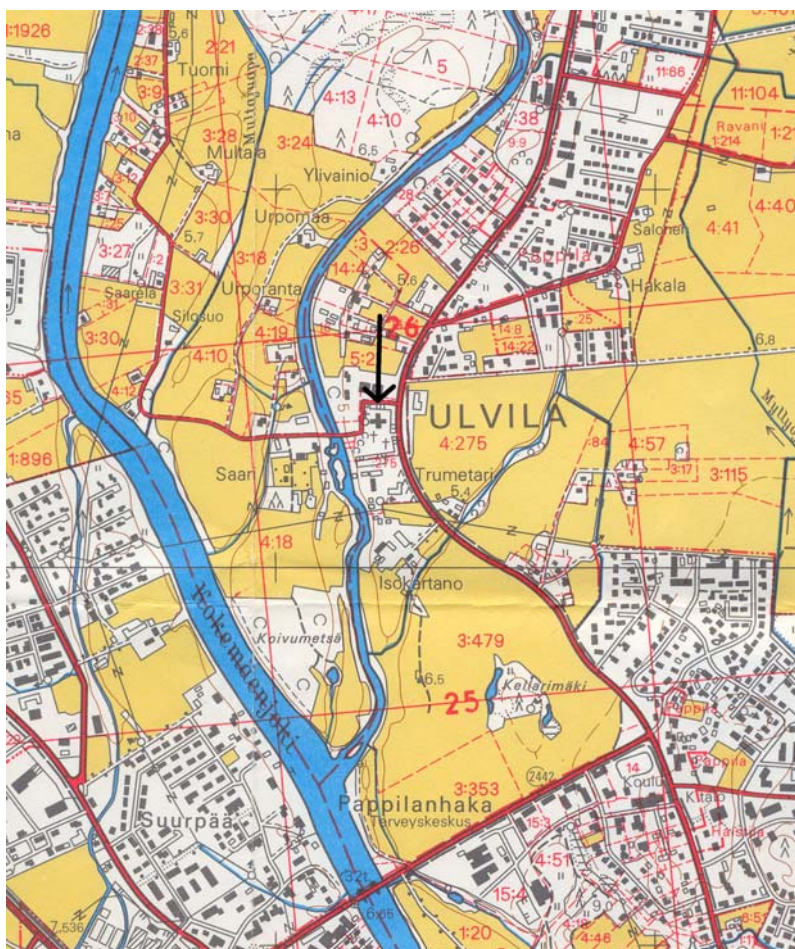
Tiivistelmä

Vuosien 2004 – 2005 aikana Ulvilassa suoritettiin Ulvilan kirkon ja kellotapulin restaurointi- ja korjaustyö. Työ sisälsi myös arkeologista valvontaa, koska työn yhteydessä avattiin kirkon ja tapulin sisällä kaikki lattiat ja ulkopuolelle kaivettiin vanhat salaojat auki ja kivijalat paljastettiin kunnostusta varten. Kirkolta kaivettiin myös laskuoja kohti jokea. Työn aikana tarkistettiin ja dokumentoitiin kaikki lattioiden alapuolelta esiin tulleet haudat, samoin kuin kaikki muutkin esiin tulleet rakenteet. Kirkon sisäpuolelta tuli esiin vain yksi aikaisemmin tuntematon mahdollinen hauta sekä muutama pieni tiili- ja kivilattian jäännös. Kirkon ulkopuolelta tuli jo työn alkuvaiheessa esiin hopealöytö, joka sisälsi 1474 hopearahaa, nahkaisen rahapussin, rakkopussin sekä tinakannun. Rantaan kaivetun ojan päästä tuli esiin kirkon länsipuolella olleiden rakennusten jäänteitä. Kirkon ja joen välissä on ollut asutusta aina 1950 – 1960-luvuille asti.

Ote peruskartasta 1143 02

Ulvila

Kohde merkattu nuolella.

Johdanto

Ulvilan kirkon ja kellotapulin restaurointi- ja korjaustyöt suoritettiin v. 2004 - 2005 aikana. Töihin ryhdyttiin kirkon ja kellotapulin vakavien kosteusvaurioiden vuoksi. Museoviraston lausunnon 16.10.2003, 99/603/2003 sekä Marianna Niukkasen kokousmuistion 8.6.2003 mukaan osa kirkon korjaus- ja restaurointitöistä on tehtävä arkeologin valvonnassa. Työn teettäjänä ja rahoittajana toimi Ulvilan seurakunta.

Museoviraston lausunnossa viitataan Arkkitehtitoimisto Ulla Raholan Ulvilan kirkon ja kellotapulin restaurointi ja korjaustöiden suunnitelmaan, joka on päivätty 13.8.2002. Kirkon osalta korjaussuunnitelma koskee erityisesti rakennusteknisiä parannuksia, seinä- ja maalipintojen konservointia sekä lähimaaston muotoilua. Kellotapulin ehdotetut toimenpiteet ovat kunnostavia. Lausunnon mukaan kirkon lattian purkaminen, perustusten ja salaojituksen parantaminen sekä pintatasauksen vaatimat kaivaustyöt on tehtävä arkeologin valvonnassa. Sama koskee kellotapulin ympäristössä tehtäviä töitä ja kirkkomaan kaivantoja.

Kesällä 2004 Satakunnan Museolta tiedusteltiin mahdollisuutta suorittaa Ulvilan kirkon korjaustöiden vaatima valvontatyö. Kokousmuistion mukaan seuranta järjestettiin niin, että lähiseudulla toimiva eli Satakunnan Museon arkeologi oli paikalla aina kaivutyön sitä vaatiessa. Työn suoritti Satakunnan Museon museolehtori / arkeologi Carita Tulkki. Kentällä valokuvauksen hoiti aina tarpeen tullen Satakunnan Museon valokuvaaja Pentti Pere. Muuten kuvauksesta vastasi Carita Tulkki. Jälkityöt; valokuvien luetteloinnista, esineiden käsittelystä sekä luetteloinnista ja karttojen piirtämisestä sekä raportin laatimisesta vastaa kokonaisuudessaan Carita Tulkki. Kaikki Satakunnan Museon Ulvilan kirkon restaurointi- ja korjaustöihin liittyvä työ on tehty virkatyönä.

Syksyllä 2004 alkaneiden töiden yhteydessä paljastettiin kirkon ulkopuolelta kivijalka noin puolentoista metrin syvyyteen uudistettavan salaojituksen vuoksi. Kirkon kivijalka oli paljastettu jo vuoden 1971 salaojituksen yhteydessä. Samoin aikaisemmin oli kaivettu kirkolta kirkkomaan portille johtava kaivanto. Syksyllä 2004 tätä kaivantoa jatkettiin kuitenkin lähes joelle asti sadevesikaivoa varten. Kirkon sisäpuolella avattiin kirkon lattia ja sen alta poistettiin lahonneet tukihirret sekä jonkin verran maa-ainesta. Korjaustöiden yhteydessä paljastettiin myös tapulin kivijalka, jota oli korjattu yläosastaan jo aikaisemmin vaihtaen luonnonkivet betonivaluun. Tapulin sisäpuolelta avattiin lattiat lahovaurioiden vuoksi ja poistettiin jonkin verran maa-ainesta. Kirkon ja tapulin kivijalkaa sekä rakennusten sisäpuolen rakenteita ja ulkopuolisia kaivantoja ym. dokumentoitiin valokuvaamalla sekä tarpeen vaatiessa piirtämällä.

Kirkon valvontatyön yhteydessä tuli esille varsin niukasti mitään löytöjä, mutta kirkon sakastin ulkopuolelta löydettiin 12.10.2004 hopea-aarre, joka kiinnitti komeudessaan runsaasti huomiota. Löytö sisältää kahtia haljenneen tinakannun, 1474 hopearahaa sekä nahka- ja rakkopussin, jossa rahat olivat. Löytö toimitettiin mahdollisimman nopeasti Kansallismuseon konservointilaitokselle, jossa löytöjä konservointiin varsin pitkään. Rahakammion johtaja Tuukka Talvio tutki rahat niin pian kuin se oli mahdollista ja kirjoitti kevään 2005 aikana jo alustavan artikkelin Numismaattiseen aikakauslehteen 1/2005. Tuukka Talvio piti aiheesta myös luennon Satakunnan Museossa 13.4.2005.

Arkeologista valvontaa vaativa Ulvilan kirkon restaurointi- ja korjaustyö tehtiin pääasiassa 13.9.2004 - 31.1.2005 välisenä aikana. Kevään ja kesän 2005 aikana valvontatyö ei ollut enää tarpeellista, koska kirkon ulko- ja sisäpuolen kaivutyöt oli saatu valmiiksi. Satakunnan Museon edustaja osallistui kuitenkin edelleen työmaakokouksiin ym. tarpeellisiin tapaamisiin. Kirkon kaikki sisäpuolen työt saatiin virallisesti valmiiksi 15.4.2005 ja ulkopuolen työt 6.5.2005. Kirkon julkisivujen restaurointi- ja korjaustyöt valmistuivat 15.7.2005 mennessä.

Ulvilan kirkon ja kellotapulien sisätilojen restaurointi- ja korjaustöiden valmistuttua kirkossa vietettiin käyttöönottojuhla 29.5.2005. Uusi kiitosmessu ja vihkitilaisuus vietettiin 16.10.2005 kaikkien töiden valmistuttua.

1 Tutkimuskohteen historiallinen tausta

Pyhälle Olaville omistettua Ulvilan kirkkoa on korjattu ja kunnostettu varsin moneen otteeseen. Tarkemman kootun selvityksen asiasta, joka sisältää myös kirkon kalustuksen, ikkunoiden, kattorakenteiden ym. muutokset voi lukea mm. Sari Viertiön toimittamasta Ulvila maisemassa -kirjasta¹ sekä Ulla Raholan ja Juhani Pentinmikon Ulvilan kirkon ja kellotapulien restaurointi- ja korjaustyön suunnitteluvaiheessa kootusta rakennusselityksestä². Molempia on käytetty myös tämän tekstin taustana muiden tutkimus- ja kirjallisten lähteiden ohella. Viimeisimmistä eli vuoden 2004 - 2005 restaurointi- ja korjaustöiden yhteydessä tehdystä sisä- ja ulkomuurien konservoinnista voi lukea Helsingin konservointiateljä Oy:n raportista³.

Ulvilan kirkon rakennushistoriasta ja -ajankohdasta on esitetty useiden vuosikymmenien aikana monia arvioita sekä tutkimustuloksia. Kirkosta on jäänyt jäljelle jonkin verran kirjallisia lähteitä, mutta erityisesti on tutkittu sen rakennetta. Varmaa on, että vuosisatojen kuluessa kirkko on kokenut monenlaisia muutoksia. Erilaiset kuitit ja merkinnät kirkonkokousten pöytäkirjoissa ja tarkastuspöytäkirjoissa kertovat kirkon hoidosta sekä monista korjauksista. Ilmeistä on, että kirkkoa ei ole koskaan korjattu kokonaan vaan eri rakenteita on paikattu aina tarpeen tullen.⁴

Arkeologi Juhani Rinne ajoitti 1920-luvulla Ulvilan kirkon rakennetuksi vuoden 1429 jälkeen, jolloin kirkon tiedettiin palaneen. Vuonna 1929 oli tarkoitus juhla kirkon 500-vuotisjuhla ja sitä varten maisteri Iikka Kronqvist suoritti lisätutkimuksia kirkossa.⁵ Kronqvist työskenteli Ulvilan kirkossa ja Liikistössä useaan otteeseen vuosina 1928, 1930 – 1931 ja 1933 – 1934⁶. Kronqvist ajoitti kirkon tutkimustensa perusteella rakennetuksi vuosien 1332 – 1337 välisenä aikana. Hänen mukaansa kirkkoa olisi korjattu ja laajennettu vuoden 1429 palon jälkeen ja viimeistelty holvauksilla 1400-luvun lopulla.⁷

Kronqvist perusti Ulvilan kirkon ajoituksensa muun muassa mainintaan piispa Bengtin (Pentin) anekirjeestä, jossa hän vaatii "kivisen temppelin rakentamisesta" Liikistöön. Kronqvist on tulkinnut asian niin, että jo aikaisemmin alkanut kirkon rakentaminen

¹ Viertiö, Sari (toim.). Ulvila maisemassa. Tampere 2000.

² Rahola, Ulla & Pentinmikko Juhani. Ulvilan kirkon ja kellotapulien restaurointi ja korjaus. Rakennusselitys. 9.1.2004.

³ Sonninen, Tiina. Ulvilan kirkon konservointityöt. Helsingin restaurointiateljä Oy. 10.10.2005.

⁴ Viertiö 2000, 126.

⁵ Rahola & Pentinmikko 2004, 9.

⁶ Hiekkänen, Markus. Ulvilan kirkon ikä. Sarka, Satakunnan Museon vuosikirja 2000, 21.

⁷ Rahola & Pentinmikko 2004, 9-10.

Liikistössä on keskeytynyt ja uutta kirkkoa on ryhdytty rakentamaan nykyiselle paikalle vuonna 1332. Kronqvistin mukaan piispa olisi vain käyttänyt tässä vanhan seurakunnan nimeä. Kronqvist perustelee ajoitustaan myös sillä, että piispa Hemminki vihki Ulvilan hautausmaan käyttöön vuonna 1347 ja myönsi kolme vuotta myöhemmin 40 päivän synninpäästön niille, jotka kävivät harjoittamassa hartautta Ulvilan kirkossa.⁸

Dosentti Markus Hiekkänen ajoitti väitöskirjassaan vuonna 1994 Ulvilan kirkon rakentamisen tapahtuneen vuosien 1485 – 1490 välisenä aikana⁹. Hiekkasen mukaan osa Kronqvistin perusteluista on johtunut kirjallisten ja rakennuslähteiden virheellisestä tulkinnasta ja todellisuudessa Ulvilassa on ollut kaksi kirkonpaikkaa ja seurakuntayhteisöä kirkkomaineen. Toisen seurakunnan muodosti talonpoikaisyhteisö Liikistöön ja toisen Ulvilan kaupungin ydinväestö nykyisen kirkon kohdalle. Yhteisöt yhdistyivät todennäköisesti ennen vuotta 1340 yhdeksi Ulvilan seurakunnaksi, jonka kirkko oli Ulvilan kirkko. Tällöin olisi myös hylätty Liikistön puukirkko ja hautausmaa.¹⁰

Hiekkasen mukaan ennen 1400-luvun lopulla rakennettua kivikirkkoa Ulvilan kirkon kohdalla sijaitsi todennäköisesti kaksi tai kolme puukirkkoa. Kivikirkkoa ei ole Hiekkasen mukaan voitu rakentaa ennen 1400-luvun loppua monestakin syystä. Kirjallisten lähteiden perusteella Ulvilan kirkko paloi kokonaan vuonna 1429 eikä nykyisessä kirkossa ole havaittavissa minkäänlaisia jälkiä tulipalosta. Kirkon monet seinä- ja holvirakenteet viittaavat myös siihen, että paikalla ei ole voinut olla kivistä kirkkoa. Vuoden 1429 tulipalon jälkeen paikalle rakennettiin uusi puukirkko noin vuoden 1430 paikkeilla.¹¹ Tämä puukirkko on todennäköisesti purettu uuden kivikirkon tieltä ja uusimpien tutkimustulosten mukaan tämä kivikirkko rakennettiin yhdessä jaksossa ja yhtenäisen suunnitelman mukaan 1495 - 1510 välisenä aikana¹².

Kirkon rakentamista keskiajan lopulla tukevat monet kirkon rakenteelliset ratkaisut. Kirkon nurkissa ja pitkillä sivuilla sijaitsevat kontreforit eli tukipilarit ovat myös todiste kirkon iästä. Ne on rakennettu samaan aikaan kuin kirkkokin, koska ne ovat liitteessä kirkon seiniin.¹³ Kirkon sisäpuolen pilasterit on taas muurattu paikalleen kirkon valmistumisen jälkeen. Ainakaan niiden tiilestä muurattu ulkopinta ei ole liitteessä seinämuuriin.¹⁴ Hiekkasen mukaan pilasterit on muurattu paikalleen holvien lyömisen yhteydessä vuosi tai muutamia vuosia seinien rakentamisen jälkeen¹⁵.

Kontreforien rakentaminen kirkon seinien yhteyteen tarkoittaa myös sitä, että kirkko on holvattu sen rakentamisen yhteydessä. Kronqvistin mukaanhan ensimmäinen kivikirkko oli holvaamaton kapea yksilaivainen kirkko, jota suurennettiin myöhemmin 1400-luvulla ja holvit rakennettiin 1400-luvun lopussa. Hiekkasen mukaan runkokuoneen laajennukset olisivat olleet kooltaan suhteellisen mitättömiä, mutta työmäärältään valtavia sekä vaarallisia kirkon muille rakenteille, joten sellaiseen ei ole ryhdytty.¹⁶ Kirkon katto koostuu ns. Sture -holveista eli muunnelma 28- tai 32-jakoisesta tähtiholvista, jotka ovat

⁸ Hiekkänen 2000, 22-23; Suvanto, Seppo. Satakunnan historia III. Keskiaika.1973, 401-402.

⁹ Hiekkänen, Markus. The Stone Churches of the Medieval Diocese of Turku. A Systematic Classification and Chronology. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 101. 1994.

¹⁰ Hiekkänen 2000, 23-25.

¹¹ Hiekkänen 2000, 25-29.

¹² Hiekkänen, Markus. Suomen kivikirkot keskiajalla. Keuruu 2003, 58.

¹³ Hiekkänen 2000, 30; Knapas, Marja-Terttu. Tutkimuskertomus 13.9.1971, 4.

¹⁴ Knapas 1971, 4-5.

¹⁵ Hiekkänen 2000, 30.

¹⁶ Hiekkänen 2000, 30, 32.

ainutlaatuisia Suomessa¹⁷ ja ne ajoittuvat varmuudella myöhäiskeskiaikaan. Niiden malli on peräisin Keski-Ruotsista ja Norrlannista, jossa tällainen tyyppi kukoisti 1480-luvulla.¹⁸

Kirkon iän määrittämiseen ja rakentamiseen liittyy myös kysymys sakaristosta. Kronqvistin mukaan kirkossa oli sakaristo 1300-luvulta lähtien. Hiekkasen mukaan seinärakenteista on kuitenkin nähtävissä, että nykyisen sakariston länsiseinä on muurattu runkokuoneen pohjoisseinää vasten. Sakariston itäseinä on taas liitoksissa runkokuoneen pohjoisseinään, jonka perusteella kirkkoa ei ole voitu laajentaa vuoden 1429 palon jälkeen. Itäseinässä on myös nähtävissä vanhemman ikkuna-aukon jälkiä. Nämä sakariston itä- ja länsiseinien erilaisuudet sekä itäseinän ikkunajäänteet viittaavat siihen, että kirkkoon alettiin aluksi runkokuoneen rakentamisen yhteydessä rakentaa pienempää sakastia. Sakasti olisi ollut aluksi siis noin 2 metriä lyhyempi, mutta sitä suurennettiin heti rakennusvaiheessa, jolloin sakastin länsiseinän paikkaa on myös muutettu ja se on muurattu kiinni jo valmistuneeseen runkokuoneen pohjoisseinään.¹⁹

Tutkimusten perusteella Ulvilan kirkko kuuluu siis keskiajan lopulla rakennettuihin kirkkoihin eli kolmannen sukupolven kirkkoihin. Vuosien 1480 - 1560 välisenä aikana aloitettiin 59 kivikirkon rakentaminen. Kolmannen kirkkosukupolven rakennusjakso olikin hallitsevin ja Suomen keskiaikaisista kivikirkkoista 3/5 kuuluu tähän ajanjaksoon. Ulvilan kirkko kuuluu myös Satakunnan kirkkoryhmään, johon kuuluvat sen lisäksi Huittisten, Lempäälän, Messukylän, Sastamalan eli Karkun ja Tyrvään kirkot sekä Rauman fransiskaanikirkko ja kaupunginkirkko. Ryhmään kuuluvat myös Kokemäen, Vesilahden ja Loimaan keskeneräiseksi jääneet kirkot sekä Nokian kartanon kappelikirkko. Ulvilan kirkko on tästä ryhmästä ensimmäinen ja näin ollen vanhin. Ulvilan kirkon suunnitteli ruotsalainen rakennusmestari ns. Ulvilan mestari. Hän ei jatkanut uraansa Suomessa vaan hänen työtään Satakunnan seurakunnissa jatkoi hänen opissaan ollut muurari. Hiekkanen on nimennyt tämän muurarin Huittisten mestariksi, koska Huittisten kirkko näyttäisi olleen hänen ensimmäinen kirkonrakennusurakkansa.²⁰

Kunnostustöitä kirkossa on tosiaan sen valmistumisen jälkeen tehty runsaasti. Muutoksia tehtiin jonkin verran jo 1600-luvulla. Vuonna 1667 kirkon eteläsivu rapattiin, päätyjä korotettiin. Samana vuonna siirrettiin myös kuorin alttaria (ks. 4.2 Kirkkosali, Kuorin muut rakenteet).²¹ Edellä mainittuja kontreforeja ja holveja on myös käsitelty jonkin verran. Kontreforit ovat olleet alttiita vaurioille ja esim. 1896 tukipilarien tiiliä vaihdettiin kestävimpiin harmaakiviin²². Kuorin kulmien kontreforeja on myös korotettu 1800-luvulla²³. Holveja on myös käsitelty useasti. Muun muassa vuonna 1765 piispantarkastuksessa kirkko päätettiin maalata sisältä. Vuoden 1970 korjausten yhteydessä oli tarkoitus pestä holvit ja kalkita ne uudelleen. Silloin kävi kuitenkin ilmi, että holvien 2 - 3 maalauskerrosta olivat aivan irti toisistaan sekä rappauspinnasta. Tästä johtuen vuonna 1970 ryhdyttiin uudempien maalauskerrosten poistoon keskiaikaisten päältä. Tämän työn yhteydessä löydettiin alkuperäiset vihkiristit.²⁴

¹⁷ Hiekkanen, Markus. Satakunnan keskiaikaiset kivikirkot. Satakunta. Kotiseutututkimuksia XIX, 2001, 199.

¹⁸ Suvanto 1973, 402, 405.

¹⁹ Hiekkanen 2000, 32.

²⁰ Hiekkanen 2000, 33; 2001, 199-202; 2003, 54, 58-59.

²¹ Rahola & Pentinmikko 2004, 10.

²² Vieriö 2000, 126.

²³ Hiekkanen 2000, 30.

²⁴ Rahola & Pentinmikko 2004, 10, 13; Vieriö 2000, 132, 134.

Kirkon lattioita on myös muutettu moneen otteeseen. Suuret nykyisin asehuoneessa sijaitsevat hautakivet olivat kuorin lattiapintana ilmeisesti vuoteen 1837 asti, jolloin piispantarkastuksessa päätettiin peittää kuorin ja sakariston lattia irtolankuilla. Työ suoritettiin 1838. Kalkkikiviset hautalaatat siirrettiin ilmeisesti ulos tai jätettiin lattian alle. Vuoden 1893 kirkonkokouksessa suuret hautakivet päätettiin korjata ja sijoittaa ne asehuoneeseen pystyyn. Tuomiokapitulin kiertokirjeessä elokuussa 1893 määrättiin Muinaistieteellisen toimikunnan palkkaaman ylioppilas Yrjö Blomstedtin johdolla pystyttämään alttarin pohjoispuolelle Akseli Kurjen ja eteläpuolelle Gödick Fincken ja hänen puolisonsa hautakivet. Fincken hautakivi oli kuitenkin jo niin huonossa kunnossa, että siihen piti rakentaa tueksi puulaatikko. Kivi koottiin puulaatikkoon ja yhdistettiin sementillä.²⁵ Asehuoneessa hautakiviä on säilytetty pystyssä ilmeisesti vuodesta 1898 alkaen²⁶. Kirkon eteisen seinää vasten siirrettiin myös kuorin kynnyksenä toiminut hautakivi sekä eteisestä kirkkoon johtava kynnyskivi ja tapulin edessä ollut kivi²⁷. Kivet ajoittuvat ilmeisesti 1200- ja 1300-luvuille. Eteisellä tarkoitetaan varmasti asehuonetta, jonka seiniin on muurattu ja kiinnitetty useita hautakiviä. Asehuoneen ja kirkkosalin välisenä kynnyskivenä on myös hautakivi. Hautakiviä on käytetty muuallakin kirkossa kynnyskivinä sekä seinäkomeroiden rakentamisessa.²⁸

Kuorin lattiaa on nostettu v. 1837 jälkeen ja myöhemmin jälleen laskettu. Nykyinen lattiataso on peräisin vuoden 1970 korjauksista, jolloin lattiaa ja lattiavasojä uusia. Lattian uusimisen yhteydessä holvihautojen läheltä löydettiin luonnonkivi- ja tiililatomusta.²⁹ Luonnonkivilatomus on vuonna 1667 siirretyn pääalttarin ja podiumin jäännös³⁰. Tiililatomus voi hyvinkin olla vanhaa lattiarakennetta. Rakenteet löytyvät edelleen kuorin lattian alta.

Sakariston lattiaa on myös muutettu moneen otteeseen. Sakastiin tehtiin sementtilattia 1912 ja kaksi vuotta myöhemmin se päällystettiin korkkimatolla. Vuonna 1930 sakaristoon tehtiin taas uusi lattia ja samalla puhkaistiin länsiseinän uloskäynti. Vuodelta 1971 Uusi Suomi -lehdessä maininta, jossa kerrotaan, että sakastiin on tehty vesi- ja viemärijohto (ilmeisesti tällöin on puhkaistu länsiseinän ja runkokuoneen perustusten liitoskohtaan suurehko reikä) ja koko lattian peittävä matto. Vuonna 1998 sakariston lattia jouduttiin jälleen uusimaan vesivahingon takia.³¹

Kirkkoa piti myös lämmittää ja 1893 kirkkoon asennettiin kolme valurautaista rimauunia ja sakaristoon muurattiin tiilinen tulisija. Kaminat kirkkoon asennettiin 1930-luvulla. Kaminat ja savuhormit purettiin vuoden 1970 korjaustöiden yhteydessä. Kaminoiden poiston yhteydessä muurattiin umpeen sakastin kaksi savutorven reikää, venttiilin reikä ja sähköpääkeskukseen tulevien sähköjohtojen reikä.³²

Kirkon pihamaalla on tehty myös useampaan otteeseen kirkkoon liittyviä parannustöitä. Kirkko on kärsinyt kosteusvaurioista hyvin pitkään ja vuoden 1970 korjaustöissä kaivettiin ensimmäisen kerran kirkon perustuksia ympäröivään maahan salaojakaivannot sekä

---

²⁵ Rahola & Pentinmikko 2004, 11.

²⁶ Viertiö 2000, 130-131.

²⁷ Rahola & Pentinmikko 2004, 11.

²⁸ Knapas 1971, 5-6.

²⁹ Viertiö 2000, 131.

³⁰ Hiekkanen 2000, 28-29.

³¹ Rahola & Pentinmikko 2004, 11-14.

³² Rahola & Pentinmikko 2004, 11-13; Viertiö 2000, 134.

sadevesikaivot. Samalla kirkon ympäriltä poistettiin jopa yli metrin korkeuteen kohonneita kulttuurimaakerroksia, jotta saavutettaisiin maan alkuperäinen taso. Tällöin paljastui mm. kirkon perustuksen laajemman maanalaisen osan säännöllisen muotoinen olkapäärakenne sekä muita seinärakenteita.³³

Toukokuussa 1986 Museoviraston tutkijat Marja-Terttu Knapas ja Pentti Pietarila tekivät kirkkoon tarkastusmatkan kirkkoon, jolloin he huomasivat, että kirkon seinustoilla seisojälle sadevettä. Vuonna 1970 asennetut salaojakaivot eivät toimineet toivotulla tavalla ja tutkijat antoivat ohjeita vesien johtamiseksi sadevesikaivoihin. Uudet salaojat rakennettiin kirkon ympärille 1980-luvun lopulla.³⁴

Vuonna 1665 mainitaan, että kirkkoon on rakennettu uusi kellotapuli. Ulvilaan on valmistettu kello 1595, mutta kello on nykyisin Ruotsissa eikä tiedetä onko se koskaan ollutkaan Ulvilassa. Kellotapulin olemassaolostakaan ei ole mitään tietoa. Vuonna 1755 1600-luvulla rakennetun kellotapulin kerrotaan olevan jo hyvin huonossa kunnossa. Nykyinen kellotapuli on rakennettu sen tilalle 1757. Tapuliin rakennettiin kiviperustus ja sen päälle hirsistä salvottu kolmeen osaan jaettu jalusta. Tapulin alaosassa oli kolme huonetilaa, joita käytettiin ruumiiden säilytykseen ja varastoina. Keskimäinen huone toimi porttina kirkkoon ja suojaisana odotushuoneena. Rakennuksen yläosa muodostuu tukevasta hirsirakenteesta, joka kannattelee tapulin kelloja. Hirsirakenteen alaosa peittää kellomainen kuori ja aluksi yläosa huipentui sipulin muotoon. Sipulimainen huippu muutettiin 1862 terävähuippuiseksi torniksi. Syynä oli tapulin heiluminen kelloja soittaessa. Tapulia on myöhemmin korjattu 1949 sekä 1956, jolloin rakenteita sekä laudoituksia uusittiin ja parannettiin. Vuonna 1956 tapulin kivijalka muutettiin osaksi betoniseksi ja kynnykset uusittiin.³⁵

2 Valvonta ja kenttätyömenetelmät

Museoviraston lausunnon mukaan kirkon restaurointi- ja korjaustyön aikana tulee suorittaa kirkon sisä- ja ulkopuolella arkeologista valvontaa. Niin kirkon lattian poistoa kuin ulkopuolisia kaivantoja ja kivijalan paljastusta valvottiin tarpeen mukaan. Kirkon sisäpuolelta poistettiin kaikki lattiat ja lattioiden alapuolelta poistettiin lähinnä aikaisempaa rakennusjätettä ja jonkin verran maa-ainesta. Ulkoalueiden ojien kaivu tapahtui suurimmaksi osaksi kaivinkoneella, mutta kirkon perustuksen läheisyydessä ja jokea kohti ulottuvassa kaivannossa kaivettiin myös lapiolla ja tarpeen tullen lastoilla. Pääosa kirkon sisäpuolisista rakenteista, ulkopuolen kiviperustuksista ja kaivannoista dokumentoitiin valokuvaamalla. Paikalla otettiin mustavalkokuvia sekä digitaalisia kuvia.

Karttoja piirrettiin kirkon sisäpuolisista rakenteista kuten esiin tulleista haudoista ja muista rakenteista sekä salaojakaivannosta, joka ulottui kirkolta lähes jokeen asti. Kartat piirrettiin 1:20 ja 1:50 ja 1:200 mittakaavaan riippuen kohteesta ja pohjana käytettävästä kartasta. Karttojen pohjana on käytetty Insinööri-toimisto Pentinmikko Oy:n tekemiä mittapiirustuksia. Insinööri-toimisto on laatinut kirkon pohja- ja leikkauspiirustukset käyttäen hyväksi vanhoja, 1900-luvun alun mittapiirustuksia ja täydentänyt niitä tarkistusmittauksilla. Kartat on piirretty jälkityövaiheessa puhtaaksi käsin, koska Satakunnan Museossa ei ole käytössä tietokoneessa käytettäviä piirto-ohjelmia.

³³ Kiljunen, Veikko. Kertomus Ulvilan kirkon kalkkimaalaus- ja eräiden rakennusteknillisten töiden suorittamisesta heinäkuun ja joulukuun välisenä aikana v. 1971. 17.2.1971, 2.

³⁴ Rahola & Pentinmikko 2004, 14.

³⁵ Viertiö 2000, 144-146.

Mittaukset sekä karttapiirroksot kirkossa, tapulissa ja sen ulkopuolella tehtiin vaaituskoneen ja käsimittojen avulla. Mittauksissa olivat apuna kirkossa työskennelleet rakennusmiehet. Kiintopisteenä käytettiin aina parhaiten paikalla sijoittunutta ja näkyvissä olevaa korkeuspistettä. Maankaivun takia korkeuspisteitä oli runsaasti kirkon ympäristössä.

Kirkon sisäpuolisten hautojen numeroinnissa ja nimeämisessä käytettiin jo aikaisemmin annettuja tunnuksia ja uudet esille tulleet rakenteet nimettiin parhaiten rakennetta kuvaavilla nimi- ja numeroyhdistelmillä. Rakenteiden esille saamisessa tapahtui hyvin vähän kaivamista, joten erillisiä maakerrostunnuksia ei annettu. Maakerroksia ei myöskään nimetty kirkon ulkopuolisissa kaivannoissa. Kirkon sisäpuolelle kaivettiin myös kolme koekuoppaa, jotka nimettiin ja merkittiin karttaan.

Löytöjä kirkosta ja sen ympäristöstä tuli esiin hyvin vähän. Suurin ja kiinnostavin löytö on sakastin ulkopuolelta esiin tullut hopeakätkö, joka sisälsi runsaasti hopearahaa, tinakannun ja nahka- sekä rakkopussin. Löytö lähetettiin Kansallismuseon konservointilaitokselle viikon sisällä. Löydön alta tuli esiin myös luita, joita ei ole analysoitu, mutta ne on luetteloitu. Kirkon sisäpuolelta tuli esiin jonkin verran ikkunalasia sekä rautaisia arkun osia, lähinnä arkunkahvoja. Kaikki nämä löydöt otettiin myös talteen. Kirkolta joelle päin tehdystä salaojasta tuli esille jonkin verran ilmeisesti 1900-luvun rautaesineiden kappaleita, keramiikkaa ja ikkunalasia, joista suurin osa on säilytetty.

3 Kirkon sisäosa

3.1 Asehuone

Kirkon sisäpuolen työt aloitettiin asehuoneesta, josta poistettiin ensimmäisenä lattia. Lattian alta paljastui harmaakivistä muurattu hauta. Hauta on ollut edellisen kerran esillä 1973, jolloin se myös kirjallisesti dokumentoitiin. Hauta on ilmeisesti jonkun Ulvilan kirkon kirkkoherran hauta, mutta sitä ei todennäköisesti ole käytetty. Syynä on mahdollisesti ollut 1700-luvulla voimaan tullut sisätilojen hautaamiskielto. Viimeistään vuonna 1778 kirkkohautaukset lopetettiin kokonaan.³⁶

Asehuoneen puulattia poistettiin sen huonon kunnon vuoksi. Lattian alapuoliset hirret olivat osaksi lahonneita sekä katkenneita. Asehuoneen uusi lattia tehtiin sementtilaatoista ja alkuperäisten suunnitelmien mukaan haudan ylimmäiset kivet olisi pitänyt poistaa uusien lattiarakenteiden vuoksi. Tähän ei kuitenkaan ollut mahdollista ryhtyä, joten haudan sisäpuolelta poistettiin jonkin verran hiekkaista täyttömaata ja koko hautarakennelma peitettiin päältä sekä sisä- ja ulkopuolelta soralla, jonka päälle lattia valettiin.

Haudan sisäpuolinen ja ulkopuolinen maa-aines oli hienoa tomumaista hiekkaa ja multaa, jonka joukossa oli suuria kiviä ja tiiliä, puusilppua ja laastinpaloja. Haudan sisäpuolelta poistetusta täytemaasta löytyi vain muutamia olutpullojen paloja sekä korkkeja. Täytemaata poistettiin vain muutama kymmenen senttiä. Haudan ulkopuolelta kaivettiin maata pois myös muutama kymmenen senttiä. Maasta ei tullut esiin esinelöytöjä, paitsi huoneen eteläisen oven eli ulosjohtavan oven edestä löytyi pääkallo sekä muutama muu luu. Kyseessä ei kuitenkaan ollut hauta vaan täytemaan mukana kulkeutuneet luut. Haudan sisäpuolelta maata oli kaivettu melko runsaasti vuoden 1973 tutkimuksissa.

³⁶ Ks. Liisa Eerikäisen kaivauskertomus 30.8.1973, puhtaaksikirjoitettu 27.10.2003; Viertiö 2000, 123.

Hauta dokumentoitiin valokuvaamalla sekä piirtämällä. Haudan ylimmäinen kivrivi dokumentoitiin karttaan, seiniä ei piirretty, koska niistä paljastettiin vain yläosa. Haudan yläpuolella oleva lattia oli +7,53 m mpy korkeudella. Haudan kivet olivat lattian alapuolella +7,08 – +7,21 m mpy korkeudella eli lattian ja haudan välissä oli noin 30 - 40 cm tilaa. Hauta on neliömäinen ja kooltaan varsin suuri, sisämitoiltaan noin +2,40 – +2,60 m. Yksittäisten kivien halkaisija on 20 - 60 cm, joka on myös hautaseinämän paksuus. Kivien väleissä oli edelleen varsin kovaa laastia sekä paikoitellen savea. Vuonna 1973 haudan sisäpinnalla oli havaittavissa slammausta, mutta nyt siitä ei ollut paljonkaan jäljellä haudan yläreunassa. Yksi haudan kivistä oli todennäköisesti myös peräisin aikaisemmin käytössä olleesta hautakivistä. Haudan koillisnurkassa olevassa kivessä oli himmeästi erotettavissa nelilehtinen kukkakuvio. Kiviaines poikkesi muista harmaakivistä valkoisena kivenä.

Lattian alla sijaitsevan haudan lisäksi asehuoneessa on seinille kiinnitetyjä hautakiviä, joista ainakin kaksi on Kronqvistin mukaan peräisin kuorin haudoista. Asehuoneen itäseinälle on kiinnitetty kaksi suurta kalkkikivistä valmistettua reliefikuvioista hautakiveä, joista toinen on Axel Kurjen (1555-1630) hautakivi kuorin haudasta nro 1. ja toinen Gödick Gustavsson Fincken (k. 1617) ja Ingeborg Nilsson Boijen (k. 1580) hautakivi kuorin haudasta nro 2. Asehuoneen pohjois-, etelä ja länsiseinällä on myös muita hautakiviä.

Marja-Terttu Knapaksen raportista löytyy asehuoneen seinillä kiinnitetyistä ja kirkon kynnyksissä sekä seinien komeroissa ja syvennyksissä käytettyjen hautakivien tarkempi selvitys.

3.2 Runkohuone

Kuorin lattia on peräisin vuodelta 1834, mutta runkokuoneen muun lattian iästä ei ole tietoa. Kuorin ja kirkkosalin puulattia oli avattava kokonaisuudessaan lahovaurioiden vuoksi. Runkokuoneessa oli puinen maakivien varaan tuettu alapohja. Alimmat hirsipalkit olivat osaksi maan peittämiä ja niissä oli lahovaurioita. Kaikki lahovikaiset hirret vaihdettiin uusiin hirsiiin. Kirkkosalin hirsiiä poistettaessa piti poistaa myös maa-ainesta noin 10 - 30 cm paikasta riippuen. Maa-ainesta poistettiin, koska hirsien oli jäätävä vapaasti ilmatilaan lahovaurioiden estämiseksi. Tulevaisuuden tarkistuksia varten lattiaan tehtiin myös uudet huoltoluukut. Kuorin alueelta maata ei poistettu vaikka osa hirsistä jouduttiinkin poistamaan.

Lattian alta tuli esiin jo aikaisemmin tunnetut haudat sekä muutamia lattiarakennelmia, joista ei ole olemassa aikaisempaa dokumenttia. Hautoja tuli lattian alta esille kaikkiaan viisi kappaletta. Hautojen numeroinnissa on käytetty likka Kronqvistin vuonna 1929 antamaan numerointia. Mahdollinen viides hauta on kuitenkin aikaisemmin tuntematon. Hautojen pohjalle levitettiin niiden avaamisen ja dokumentoinnin jälkeen huopakangas sekä noin 20 cm sorakerros kosteuden estämiseksi sekä suojaamaan autojen pohjaa.

Hautojen lisäksi kuorin alueelta tuli esiin tiililattiaa sekä alttarin edestä kivilatomusta, ehkäpä kivilattiaa. Kirkkosalista tuli esiin myös kaikkiaan kolme pientä kiveystä sekä tiililatomusta.

Mitään esille tulleita rakenteita ei purettu lattiahirsien vaihdon yhteydessä. Kaikki ovat edelleen tallella uuden lattian alla. Kirkkosalista maa-ainesta poistettiin vain sen verran kuin oli tarpeellista. Kuorin alueelta maa-ainesta ei poistettu ollenkaan. Runkokuoneessa lattialautojen alla oli ensin noin 10 - 20 cm kerros kosteaa puusilppua, joka oli jäänyt lattian

alle ilmeisesti vuoden 1970 korjausten yhteydessä tai aikaisemman lattian vaihdon yhteydessä. Puusilppua on ilmeisesti voitu laittaa lattioiden alla myös tarkoituksella lämpöeristeeksi. Puusilpun alla oli hieno hiekkakerros. Hienon hiekan joukossa oli runsaasti hienoa ja erittäin pölyävää laastia, joka oli ilmeisesti joutunut lattian alle vuonna 1970 seiniä kunnostettaessa. Silloin seinistä oli poistettu keskiaikaisia pintoja peittävä uudempi laasti. Koska kaikkea poistettavaa puusilppua ja maa-ainesta ei ollut mitenkään mahdollista käydä läpi kuoriin ja runkokuoneeseen tehtiin kolme koepistoa, noin 50 x 50 x 20 – 40 cm kokoista kuoppaa, joiden avulla pyrittiin tarkistamaan mahdollisesti löydöt ja maa-aineksen laatu. Maa-aines oli jokaisessa kuopassa samanlaista hienon hiekan ja laastin sekoitusta. Kuorin ja runkokuoneen toisesta koekuopasta tuli esiin muutama ikkunalasin pala. Kuorin koekuoppa kaivettiin lähelle alttarin edustan kiveystä ja runkokuoneen kuopat ikkunoiden kohdalle, 1 - 2 metrin päähän seinästä.

Lattian alla sukkuloivien johtojen ja putkien perusteella sekä erilaisten katkenneiden hirsien palojen perusteella kirkkosalin lattian alusta ei ollut suinkaan koskemattomassa tilassa vaan se oli sekoittunut varsin pahasti.

Kaikki lattian alla olevat haudat ja rakenteet on dokumentointi valokuvaamalla ja merkitsemällä karttaan.

Hauta 1.

Hauta 1. sijaitsee alttarin pohjoispuolella. Krongvist mainitsee haudan olevan Kurjen hauta. Axel Kurjen hautakivi on nykyisin kiinnitettynä asehuoneen itäseinällä.

Haudan pituus on 225 cm ja leveys leveimmillään 140 cm. Haudan yläreuna sijaitsee +6,66 m mpy korkeudella ja haudan tämän hetkinen lattian korkeus on +5,71 m mpy. Haudan korkeus on siis vain noin 95 cm.

Hauta on muurattu kokonaan tiilestä. Haudan pohjoisseinä on varsin kaarevan muotoinen. Krongvistin mukaan seinä on pullistunut. Pullistuma on hyvin voimakas ja aiheutunut ehkäpä kirkon alle valuneesta vedestä ja hiekasta. Hautaa ei otettu kokonaan esille lattialankkujen alta. Haudan sisäpuolelle pääsi kuitenkin pujottautumaan eteläreunasta, josta oli poistettu muutama lattialankku. Valokuvaus ei kuitenkaan onnistunut haudan sisäpuolella ahtaiden olosuhteiden vuoksi. Valokuvia otettiin avatun lattian aukosta.

Krongvist mainitsee muistiinpanoissaan, että hauta oli täynnä soraa. Tällä kertaa haudan pohjalla oli jonkin verran lahonneita ja kosteita puun jäännöksiä. Muuten pohja koostui hienosta hiekasta, josta poistettiin vain ohut kostea päällyskerros. Hiekan joukosta ei tullut esille mitään. Krongvist mainitsee myös, että haudan syvyys oli v. 1929 160 cm ja pohjalla oli kivilaattoja. Ilmeisesti nykyisessä tasossa ei ole haudan pohja (syvyys reunasta vain 95 cm) vaan sinne on viime vuosikymmenien aikana valunut veden mukana hiekkaa tai hauta on täytetty Krongvistin jälkeen osaksi hiekalla. Hiekkaa ei ruvettu kuitenkaan kaivamaan pois, koska siihen ei ollut mitään tarvetta.

Hauta 2.

Hauta 2. sijaitsee alttarin eteläpuolella, lähes symmetrisesti alttariin nähden haudan 1. kanssa. Krongvist mainitsee muistiinpanoissaan, että hauta on Fincken hauta. Fincken ja Boijen hautakivi on nykyisin kiinnitettynä asehuoneen itäseinällä.

Haudan pituus on 220 cm ja leveys 150 cm. Haudan yläreuna sijaitsee +7,52 m mpy korkeudella ja tämän hetken lattian korkeus on +6,46 m mpy. Haudan korkeus on siis noin 106 cm.

Hauta on muurattu kokonaan tiilestä ja siinä oli vielä jonkin verran jäljellä tiilistä muurattua tynnyriholvia. Tätäkään hautaa ei otettu kokonaan esiin lattialankkujen alta, joten tiiliholvin päällysosa jäi piiloon lattian alle. Holvi oli osaksi rikottu ehkäpä hautaa tutkittaessa tai kuorin lattian teon yhteydessä, koska holvi ulottuu lattialautoihin asti. Holvin itäpääty ja etelä- ja pohjoisreuna oli osaksi ehjä.

Holvin rikkoutuneesta reunasta sai mitattua muutamia tiiliä kokonaisuudessaan: 13 x 28 x 7,5 cm, 17 x 28 x 6,5 cm ja 12 x 27,5 x 8 cm.

Haudan itäseinän leveys on 150 cm ja korkeus holvin korkeimpaan kohtaan nykyisestä lattiapinnasta n. 97 cm. Koillisnurkan korkeus lattiasta holviin on n. 77 cm ja kaakkoisnurkan n. 86 cm. Seinä on muurattu varsin tasaisesti. Seinä on slammattu ja tiililimityksestä on tämän vuoksi vaikea saada selvää.

Haudan eteläseinän leveys on 220 cm ja korkeus nykyisestä lattiapinnasta seinän yläreunaan n. 88 cm. Lounaisnurkassa korkeus on noin n. 20 cm enemmän. Seinä on lähes kokonaan laastin peitossa. Seinän yläreunassa on paksuja laastikokkareita, jotka vaikuttaisivat valuneen holvia muurattaessa. Haudan eteläseinästä otettiin näytteeksi rikkonaisen tiilen pinnasta laastia ja tiiltä (laastinäyte 1.).

Länsiseinän leveys on noin 150 cm ja korkeus nykyisestä lattiapinnasta on n. 104 cm. Seinän yläreuna on varsin tasainen ja se onkin ainoa seinä, josta on mahdollista selvittää tiilimuurauksen paksuus, noin 20 cm. Seinä on lähes kokonaan laastin peitossa, mutta tiililimitys vaikuttaisi olevan renessanssilimitys (renässansförband blockförband). Yläreunan tiilistä osa on rikkoutunut ja muutamien tiilien pinta on rapautunut.

Pohjoisseinän leveys on 220 cm ja korkeus nykyisestä lattiapinnasta seinän yläreunaan on n. 69 cm. Tämä seinä on kaikkein huonoimmassa kunnossa. Laasti peittää osan seinästä, mutta varsinkin seinän alaosa näyttäisi olevan lohjennut useita tiiliä pois tai sitten seinä on muurattu porrastetusti niin, että alaosa on "taaempana" kuin seinän yläosa. Pohjoisseinä vaikuttaa joka tapauksessa yläosan perusteella varsin paksulta, jopa noin 60 cm paksulta tiilimuuraukselta.

Tämänkin haudan pohjalla oli lahonnutta ja kosteaa puujätettä, joka poistettiin haudan siistimisen yhteydessä. Pohjalla on hienoa hiekkaa, jota ei kaivettu pois. Hautaan tehtiin muutama pieni pisto kokeen omaisesti, mutta hiekan joukosta ei löytynyt mitään. Knapas mainitsee raportissaan pohjois-eteläsuuntaisen arkun kannatinvasan, mutta sellaista ei havaittu. Se on todennäköisesti alempana haudan pohjalla. Hautaa ei tyhjennetty enempää kuin oli tarpeellista. Kronqvist mainitsee haudan korkeudeksi n. 140 cm holvin huippuun, joten tähänkin hautaan on valunut tai sitä on täytetty hiekalla myöhemmin.

Haudan lounaisnurkassa on muurattu neliönmuotoinen "kotelo", jonka koko on 65 x 50 cm ja korkeus noin 20 cm. Säilytystilassa oli runsaasti luita ja arkunkahvoja. Säilytystilan kantena on suuri kalkkikivilaatta. Knapas arvelee, että kotelo olisi muurattu Kronqvistin toimesta. Kronqvist ei mainitse koteloa, mutta mainitsee, että soran joukossa on luita ja

arkunkahvoja. On hyvin oletettavaa, että säilytystila on muurattu v. 1929. Kaikki luut ja arkunkahvat jätettiin säilytystilan suojiin.

Hauta on selvästi ollut hyvin kostea pidemmän aikaa, seinissä on selviä veden valumisjälkiä ja valunut vesi oli kovettanut lattia pinnan.

Hauta 3.

Hauta 3. sijaitsee kuorin eteläisen ikkunan kohdalla ja haudan 2. länsipuolella ja jonkin verran etelämpänä. Hautaan haudattu vainaja on tuntematon. Kronqvist mainitsee, että v. 1929 haudasta löytyi Fincken hautakiven palasia, joissa oli Fincken vaakuna ja Margareta Fincke. Palat olivat lohjenneet asehuoneeseen asetetusta hautakivestä.

Haudan pituus on 230 cm ja leveys leveimmillään 180 cm. Haudan korkeus lattiapinnasta seinän yläreunaan on n. 110 cm.

Hauta on kirkon lattia alla olevista haudoista kaikkein huonokuntoisin. Haudan lounaisnurkanasta on valunut hautaan runsaasti vettä sekä hiekkaa ja valumat ovat vaurioittaneet seiniä hyvin pahasti.

Hauta on muurattu pääosin harmaakivistä. Haudan eteläseinä on muurattu kokonaan tiilistä ja sen yläosa oli sortunut. Suurin osa hautaan valuneesta vedestä on todennäköisesti tullut eteläseinän takaa eli kirkon kivijalan läpi ja valunut hautaan seinän nurkista ja näin aiheuttanut painetta rakenteelle. Suurin osa seinän tiilistä oli pahasti rapautuneita. Seinän pullistumien ja rapautuneisuuden vuoksi limityksestä oli vaikea saada selvää.

Haudan itäseinä oli haudan seinistä kaikkein huonoimmassa kunnossa. Seinä on muurattu pääosin harmaakivistä ja osaksi tiilistä. Tiilimuurausta on lähinnä haudan kaakkoisnurkan alaosassa. Seinän harmaakivet on pahoin liikkuneita ja varsinkin seinän keskiosassa on suuri paikaltaan pullistunut kivi.

Haudan pohjois- ja länsiseinä on muurattu kokonaan harmaakivistä ja nekin olivat varsin huonossa kunnossa. Molempien seinien yläosa oli sortunut. Kivien välistä oli vaikea enää löytää muurauslaastia, mutta paikoitellen sitä oli havaittavissa. Molempien seinien päältä tuli esiin jonkin verran tuohia. Tuohi on Kronqvistin mukaan suojannut haudan kannatinhirsiiä.

Tässäkin haudassa oli lahopuumateriaalia ja pohjalla kostea hiekkamaata. Kronqvist mainitsee, että hänen aikanaan hauta oli täynnä soraa ja multaa. Tätäkään hautaa ei kaivettu enempää kuin oli tarpeellista, mutta valunut hiekka oli täyttännyt sitä jonkin verran, koska Kronqvist mainitsee haudan syvyydeksi 140 cm. Hiekkaan tehtiin muutama koepisto ja kairaus noin 30 cm syvyyteen, mutta mitään rakenteita tai maakerroksia ei löytynyt. Hiekan joukosta löytyi muutama luu ja rautanaula sekä yksi arkunkahva. Rautanaulat ja arkunkahva otettiin talteen.

Hautaa on muurattu tiilistä samanlainen kotelo / säilytyslaatikko kuin hautaan 2. Kotelo sijaitsee haudan kaakkoisnurkassa ja sen kantena oli haljennut laakakivi. Kotelon koko on 55 x 60 cm ja korkeus oli 1-2 tiilikertaa. Säilytyslaatikossa oli luita sekä neljä arkunkahvaa. Kronqvist ei mainitse tiilestä muurattua koteloa, joten on mahdollista, että se on muurattu hänen työnsä tuloksena luiden ja arkunkahvojen (10 kpl) säilytystä varten. Luut ja kahvat,

joita oli vähemmän kuin Kronqvistin aikana, jätettiin nytkin paikalleen ja kansi suljettiin mahdollisimman tiiviisti.

Haudan huonokuntoisia rakenteita ei lähdetty purkamaan ja muuraamaan uudelleen, koska ne ovat tiiviisti yhteydessä muihin lattian alla sijaitseviin rakenteisiin, kuten hautaan 2 sekä aivan haudan vierestä paljastuneeseen pieneen tiililattian osaan. Haudan seinä pyrittiin tukemaan lautarakenteiden avulla niin, että ne eivät voi liikkua ja sortua enää enempää.

Hauta 4.

Hauta 4. sijaitsee kirkon keskikäytävän alla aivan kuorin edessä. Hautaan haudattu vainaja on tuntematon. Hautaan pääsee nykyisin sisään vain pienen luukun kautta (50 x 50 cm), joka on jätetty tehtäessä keskikäytävän betonikatetta 1970-luvulla.

Haudan pituus on 255 cm ja leveys 130 cm. Haudan korkeus nykyisen betonilattian pohjasta haudan hiekka / multapohjaan on 170 cm. Haudan pohjan korkeus on +6,12 m mpy. Muita mittoja haudasta ei ollut mahdollista ottaa sen vaikean sijainnin vuoksi.

Hauta on melko hyvässä kunnossa. Haudan sijainti on selvästi vaikuttanut sen kuntoon. Hauta on muurattu pääosin kivistä, seinissä on siellä täällä käytetty myös tiiliä. Seinissä on jonkin verran lieviä pullistumia ja seinien yläosat ovat paikoitellen hieman murtuneita ja sortuneita. Seinien pinnassa on vielä jonkin verran jäljellä valkoista laastipintaa.

Molempien päätyseinien – itä- ja länsiseinien – yläreunassa ja molemmissa kulmissa on neliömäiset tukihirsille muuratut kolot. Kaikkien kolojen pohjalla oli vielä myös nähtävissä lahonneiden hirsien jäänteitä. Muuratut kolot olivat kooltaan noin 17 x 17 cm.

Kronqvist mainitsee tämänkin haudan olleen täynnä soraa ja multaa. Nyt hautaa avattaessa sieltä poistettiin lahonnutta puumateriaalia kuten kaikista muistakin haudoista. Maa-ainesta haudasta ei poistettu, koska siihen ei ollut tarvetta. Ilmeisesti hautaa ei myöskään ole täytetty myöhemmin eikä sinne ole päässyt valumaan hiekkaa vuosien saatossa, koska Kronqvist mainitsee haudan syvyydeksi 180 cm, joka on lähes sama kuin nyt hautaa avattaessa.

Haudan koillisnurkassa oli jälleen muurattuna tiililaatikko. Samanlaiset kotelot / säilytyslaatikot löytyvät haudoista 2. ja 3. Tiililaatikon koko on 76 x 63 cm ja korkeus 33 cm. Laatikko on huomattavasti muita suurempi ja korkeampi. Laatikko on muurattu neljästä tiilikerrasta. Tosin muiden hautojen laatikot saattavat olla korkeampia kuin mitä niistä on nyt nähtävissä. Laatikkoa peitti suuri laakakivi kuten muissakin haudoissa. Laatikon sisällä on luita ja runsaasti arkunkahvoja. Kronqvistin mukaan haudasta löydettiin kaikkiaan 40 arkunkahvaa. Kronqvist ei mainitse muistiinpanoissaan tätäkään tiilestä muurattua säilytyslaatikkoa ja on oletettavaa, että sen on muurattu hänen kirkossa työskentelynsä aikana, koska Knapas mainitsee sellaisen olemassaolon.

Hauta 5.

Mahdollinen hauta 5. sijaitsee kuorissa aivan alttarin oikealla eli eteläisellä puolella. Kuorin lattiaa purettaessa eräs työmies putosi haudan "kannen" läpi noin 70 cm alaspäin. Mahdollisen haudan päältä romahti kiviä noin 30 x 60 cm kokoiselta alueelta. Aukon syvyys on tosiaan noin 70 cm ja sen alapuolella vaikutti olevan runsaasti hiekkaan. Hauta on todennäköisesti täytynyt tai täytetty hiekalla. Haudan kannen korkeus on +6,75 m mpy.

Haudan päällysosan pohjois- sekä länsireuna on muurattu kivistä ja itä- ja eteläosa tiilestä. Hauta vaikuttaa muita hautoja huomattavasti kapeammalta, jos sen pohjoisreuna ulottuu vain alttariin asti, ja koska vieressä olevan haudan 2. reuna on varsin paksu ja ulottuu vain noin 15 cm päähän romahtaneesta aukosta. Hauta 5. voi tietysti taas ulottua alttarin alapuolelle ja olla näin ollen yhtä leveä kuin muutkin haudat.

Tämän tarkempaa selvyyttä rakennelmaan ei saatu, koska mahdollisen haudan päältä ei ryhdytty purkamaan lisää kiviä. Paikalleen jääneet kivet ja tiilet olivat varsin vakaasti paikalleen muurattuja eikä niitä tarvinnut tukea lisärakentein.

Haudan kiveys jatkuu saumattomasti alttarin edessä olevaan harmaakiviladelmaan, joka on todennäköisesti keskiaikaisen pääalttarin podium (ks. kuorin rakenteet). Näin ollen alttarin vieressä oleva haudaksi nimetty rakennelma ei ole välttämättä ollenkaan hauta vaan rakenne voi liittyä alttarin rakenteisiin.

Kuorin muut rakenteet

Haudan 3. vierestä tuli esiin muuratun tiililattian osa. Säilyneen tiililattian koko oli noin 70 x 140 cm. Lattian tiilet olivat muodoltaan hyvin neliskanttisia, n. 23 - 24 x 23 - 25 cm. Osa tiilistä oli varsin hyväkuntoisia, mutta osassa pinta oli murentunut ja osa tiilistä oli myös haljennut. Joukossa oli myös yksi pinnaltaan kokonaan valkoinen tiili, pinta oli ilmeisesti peitetty pehmeällä laastilla.

Tiiliä ei siirretty eikä poistettu lattian kunnostuksen yhteydessä ja ne ovat edelleen paikallaan. Tiililattia sijaitsi vieressä olevan haudan 3. seinärakenteiden kanssa lähes samassa tasossa. Tiililattian korkeus on +6,52 m mpy. Tiililattian ja haudan seinärakenteiden välistä sekä haudan seinärakenteiden päältä löytyi jonkin verran tuolta. (Ks. haudan 3. selvitys.)

Tiililattian ympäriltä kaivettiin hieman maata, mutta laasti- ja hiekkakerroksesta ei tullut esiin löytöjä. Tiililattia on ollut esillä myös v. 1970 korjausten yhteydessä, jolloin kuorin lattia ja lattiavasojat uusittiin.

Aikaisemmin mainittu hauta 5. tuntuu liittyvän kiinteästi alttarin edessä ja sivuilla olevaan kiveykseen, jonka perusteella voisi olettaa, että rakenne on osa alttaria. Alttarin edessä on joka tapauksessa suurista harmaakivistä muurattu kiveys. Kivet ovat kooltaan todellakin varsin suuria; koot vaihtelevat 25 x 50 cm, 45 x 60 cm, 70 x 130 cm välillä. Kiveys ulottuu alttarista noin 190 cm länteen eli kirkkosaliin päin. Kiveyksen pohjois- ja eteläreuna rajoittuvat hautoihin 1. ja 2. eli Kurjen ja Fincken hautoihin. Lattian korkeus on +6,70 - +6,80 m mpy. Kiveys on ollut esillä Kronqvistin tutkimusten aikaan 1930 sekä vuoden 1970 korjausten yhteydessä. Hiekkasen mukaan kysymyksessä on keskiaikaisen pääalttarin ja podiumin jäännös, joka on purettu 1667. Uusi alttari muurattiin itäseinän viereen, jossa se sijaitsee edelleen.³⁷

Kuorin puulattian poiston yhteydessä kiviladelman päältä kaivettiin maa-ainesta pois niin, että kiviladelma saatiin paljastettua kokonaisuudessaan. Kiveyksen eteen tehtiin myös koekuoppa 1., jonka koko oli noin 50 x 50 x 30 – 40 cm. Koekuopasta tuli esiin jonkin verran vihreää ja kirkasta ikkunalasia. Maa-aines oli hyvin kuivaa ja pölyävää

³⁷ Hiekkänen 2000, 28-29; Rahola & Pentinmikko 2004, 10.

laastinsekaista hiekkaa, jonka joukossa oli jonkin verran laastin ja tiilen paloja. Joukossa oli myös vähän puulastuja, jotka olivat mahdollisesti peräisin paikalla veistetyistä lattian tukihirsistä. Ainakin osa kuorin lattiavasoista uusittiin vuoden 1970 korjausten yhteydessä³⁸.

Kuorin alueelta siivottiin lattian poiston yhteydessä maa-aineksen joukosta muutenkin lattian alle kerääntynyttä roskaa – maitopurkeista hirren paloihin – joka oli todennäköisesti peräisin vuoden 1970 korjauksista.

Kuorin kaikki rakenteet on piirretty karttaan ja dokumentoitu valokuvaamalla.

Kirkkosalin rakenteet

Kirkon kirkkosalin puolelta paljastui puulattia poistamisen jälkeen vain muutamia pieniä rakenteiden jäämiä. Hauta 4. sijaitsee oikeastaan myös runkokuoneen puolella, koska se sijaitsee keskikäytävän alla, mutta se on käsitelty kuorin rakenteiden yhteydessä.

Lähes kaikki rakenteet tulivat esille kirkkosalin keskiosasta läheltä ulkoseiniä. Kaikki rakennelmat olivat hajonneita tiili- tai kiviladelmia.

Kirkkosalin keskikäytävän pohjoispuolelta tuli esiin kaksi tiililatomusta ja kaksi kivilatomusta, jotka todennäköisesti liittyvät kirkon perustukseen. Kivilatomukset tulivat esiin pohjoispuolen toisen pilasterin molemmilta puolilta ja aivan seinän vierestä.

Pilasterin itäpuolella oleva kiveys (kiveys 1.) on selvästi osa perustusta ja se oli 47 cm lattiapinnan alapuolella eli noin +7,00 m mpy korkeudella. Aivan kiveyksen vierestä paljastui tiililadelmä (tiililadelmä 1.), joka oli laajuudeltaan noin 100 x 150 cm ja koostui noin 5-6 x 5 tiilen kokonaisuudesta. Tiilien koko oli 12 -13 x 26 - 27 x 8 - 9 cm. Tiililadelman korkeus oli noin +7,09 m mpy. Tiilet oli aseteltu pääosin selälleen, mutta osa sijaitsi kyljellään latomuksen länsiosassa eli pilasterin perustuskiven vieressä. Tiililatomus rajoittuikin lännessä pilasteriin, mutta pohjoisreunassa oli tiililatomuksen ja kiveyksen välissä hiekkamaata ja mahdollisesti laastin sekaista hyvin kovaa hiekkaa.

Pilasterin länsipuolen kiveys (kiveys 2.) oli huomattavasti laajempi, noin 150 x 170 cm. Latomus oli tehty luonnonkivistä ja se oli muodoltaan varsin epämääräinen. Tosin kivien välissä oli havaittavissa laastia. Rakenne voisi ehkä olla jonkinlainen tukirakenne esim. kirkossa olleelle kaminalle tms.

Aivan keskikäytävän tuntumasta, sen pohjoispuolelta löytyi muurattu tiililattian katkelma (tiililadelmä 2.), joka koostui vain muutamasta tiilestä. Tiilien koko oli 27 x 17 x 9 cm ja 28 x 13 cm. Tiilet sijaitsivat noin 48 cm lattiapinnan alapuolella eli noin +7,00 m mpy korkeudessa. Ladelmasta otettiin yksi tiili Museoviraston rakennushistorian osaston fragmenttikokoelmaan (R1540).

Näiden rakennelmien lisäksi keskikäytävän pohjoispuolelle kaivettiin koekuoppa 2. Koekuoppa sijaitsi ikkunan kohdalla noin 100 cm päässä seinästä. Koekuopan koko oli noin 40 x 40 x 20 - 30 cm. Maa-aineksen joukosta löytyi yksi vihreä ikkunalasin pala. Maa-aines koostui laastin sekaisesta hienosta hiekasta, jonka joukossa oli lisäksi puulastuja, tiilen paloja sekä muutama pienempi kiven pala.

³⁸ Viertiö 2000, 131.

Kirkkosalin keskikäytävän eteläpuolelta aivan seinän vierestä ja kuorin jälkeen ensimmäisen pilasterin läheisyydestä tuli esiin noin 50 x 100 cm alueelta tiililatomus (tiililadelma 3.), jonka tiilet olivat kooltaan noin 14 – 17 x 27 x 9 cm. Pituussuunnassa ladelman muodosti 6 tiilen rivi. Tiililatomuksen ja pilasterin välistä tuli taas esiin kiveys (kiveys 3.), jonka laajuus oli noin 150 x 200 cm. Kivet olivat kooltaan varsin suuria, noin 50 x 70 cm. Latomus vaikutti ulottuvan kirkon seinän alle ja olisi ehkäpä mahdollisesti osa perustusta. Molemmat rakenteet sijaitsivat noin 25 cm lattiapinnan alapuolella eli noin + 7,40 m mpy tasossa.

Lähellä edellisiä rakennelmia tuli esiin myös 100 x 150 cm laaja painauma, joka olisi voinut viitata hautaan. Painauman länsireuna rajautui hirteen, mutta lopulta painauman kohdalta ei löytynyt mitään muuta viitettä hautaukseen kuin muutama luun katkelma.

Kirkkosalin eteläpuolelle, edellisten tiili- ja kivirakennelmien ja hautaa muistuttavan painautuman välimaastoon, noin 250 cm päähän ikkunasta tehtiin koepisto 3., kooltaan 50 x 50 x 30 cm, josta ei tullut esinelöytöjä.

Näiden kaikkien rakenteiden lisäksi betonista valetun keskikäytävän reunassa oli nähtävissä siellä täällä käytävään kiinni muurattuja tiiliä. Rakennustyömaan mestarin mukaan tiilet olivat selvästi sekundaarisessa käytössä eli niillä oli tuettu käytävän betonireunaa valamisen yhteydessä.

Kirkkosalissa oli muutenkin siellä täällä yksinäisiä tiiliä tai muutaman tiilen keskittymiä, jotka olivat mahdollisesti jäänteitä lattiarakenteista, ja jotka ovat todennäköisesti tuhoutuneet useiden lattianremonttien ja hirsien vaihtojen yhteydessä.

Kirkkosalin kaikki rakenteet on hahmoteltu karttaan ja dokumentoitu valokuvaamalla.

3.3 Sakaristo

Sakariston vuonna 1998 rakennettu puulattia poistettiin niin kuin muissakin kirkon tiloissa. Puulattian alla oli ilmeisesti vuonna 1912 valettu sementtilattia, jota ei poistettu. Sementtilattiaa rikottiin jonkin verran sakastin lounaisnurkasta, josta oli jo aikaisempien korjausten yhteydessä puhkaistu uloskäynti vesi- ja viemäriputkille eikä siitä tämän vuoksi tullut esille koskemattomia maakerroksia. Sieltä täältä lattian raoista oli nähtävissä, että sen alla oli mahdollisesti jäänteitä tiililattiasta. Toisaalta betonilattian alla saattoi olla vain tiilien ja laastin paloja. Asiaa oli mahdoton selvittää tai edes valokuvata, koska aukot lattiassa olivat niin pieniä ja vähäisiä.

Sakastissa sijaitsee viinikellari, joka on kaivettu maan sisään. Sen valmistusajankohta ei käy ilmi mistään lähteistä. Viinikellarin kunnostuksen yhteydessä ei nyt kuitenkaan kaivettu tai kajottu koskemattomiin maakerroksiin tai rakenteisiin.

Sakariston eteläseinästä runkokuoneeseen johtavan oven vierestä paljastui todennäköisesti keskiaikaisen maalauksen jäännös. Maalaus oli sijainnut aikaisemmin kaapin takana, mutta sen olemassa olo tiedettiin. Maalaus on noin 3 cm leveä punainen kaarimainen viiva. Se alkaa noin 106 cm korkeudesta vanhasta betonilattiasta ja 170 cm päässä oviaukosta. Maalaus ulottuu 240 cm korkeuteen lattiatasosta mitattuna. Maalauksen kokonaispituus on noin 130 cm. Maalaus dokumentoitiin valokuvaamalla.

Paloturvallisuuden ja säädösten vuoksi sakastin uloskäynnin tuulikaappiin oli asennettava palohälytintin, jonka vuoksi seinään oli tehtävä hälyttimille sopiva kolo. Tuulikaapin eteläisessä seinässä tiedettiin olevan keskiaikainen komero tai sen jäänteet ja tämän vuoksi seinää avattaessa noudatettiin erityistä varovaisuutta. Avatusta luukusta tulikin esiin tiilestä muuratun komeron alkuperäistä oikeaa sivuseinämää, takaseinää ja pohjaa. Komerosta saatiin paljastettua 52 x 83 x 34 (syvyys) cm kokoinen alue. Komeron sisältä poistettiin harmaakivimuurausta, joka oli todennäköisesti tehty 1920 – 1930-lukujen vaihteessa

Komero oli muurattu vasten harmaakivistä muurattua ulkoseinää. Sivuseinämän tiilet olivat katkenneet ja lohkeilleet jo aikaisemmin ja tiilien päistä oli mahdollista mitata niiden kokoa. Tiilien leveys oli 14 cm ja korkeus 9 cm. Pituutta ei ollut mahdollista mitata mistään. Sivuseinämän ylin tiili oli palanut tummanpunaiseksi, paikoitellen mustaksi ja sen sekoite oli erittäin karkeaa. Komerosta sivu- ja takaseinämässä näytti olevan alkuperäinen laastipinta, joka oli suhteellisen irtoilevaa.

Palohälyttimen kohdalla päädyttiin lopulta siihen, että keskiaikaista komeroa ei muurattu enää umpeen vaan se jätettiin näkyviin ja sen laastipinnat konservoitiin hyvään kuntoon. Palohälytintin kiinnitettiin paikkaansa koskematta komeron keskiaikaisia rakenteita.

Komero dokumentoitiin valokuvaamalla.

4 Kirkon ulkopuoli

Kosteus- ja lahovaurioita kirkossa oli aiheuttanut lähinnä se, että kirkko on jäänyt vuosien saatossa ympäröivää pihatasoa alemmaksi ja kirkon ympärillä olevat sadevesikaivot ja -viemärit olivat osittain tukossa ja osittain maanpinnan yläpuolella. Kirkon perustuskivien saumauksissa oli runsaasti valumavesien vaurioita, koska sadevesikaivot oli asennettu väärin ja sadevesi pääsi valumaan kaivoista salaojaan. Tämän vuoksi myös asehuoneen ja sakariston seinissä oli pahoja halkeamia ja repeytymiä. Asehuoneen päätyseinä oli muun muassa halkeillut irti molemmista sivuseinistä. Sakariston seinien ja kattoholvin läpi kulki voimakas halkeamalinja. Kaivutyön tarkoituksena oli asentaa uudet salaojakaivot ja lisätä näin sadevesien hallintaa.

Kirkon ympäristössä tehdyt kaivutyöt ulottuivat pääasiassa alueille, joissa oli kaivettu jo aikaisemmin. Kaivumassat sisälsivät täyttömaata, joiden joukossa oli lähinnä hautajänteitä ja vähemmässä määrin rakennusjätettä. Kaivutyö ulottui sadevesikaivantojen osalta luonnollisiin kerroksiin asti. Kirkon ympäristön kaivannot ulottuivat noin 1,5 m syvyyteen ja pihamaata poistettiin kirkon ympäriltä noin 30 cm. Kaivannot ulottuivat kirkon seinästä vaihtelevasti noin 100 - 200 cm päähän. Tämän lisäksi kirkon perustukset kaivettiin esiin. Kaivutyö tehtiin paljolti kaivinkoneella, mutta kirkon kivijalan läheisyydessä kaivu tapahtui lapioimalla ja paikoittain myös lastaa apuna käyttäen.

Kaivun yhteydessä kirkon lähellä olevista kaivannoista tuli esiin jonkin verran luita, erityisesti luita tuli esiin asehuoneen itäpuolelta. Knapaksen raportin mukaan asehuoneen itäpuolella sijaitseva vuonna 1970 yhden kivikerroksen korkeinen kivilatomus, joka oli rakennettu 1920 – 1930-luvulla reunustamaan alueelle haudattuja luita. Mistään tällaisesta rakenteesta ei kuitenkaan tehty havaintoja. Rakenne on voitu hyvinkin kaivaa ylös 1980-luvulla tehtyjen rakennustöiden yhteydessä. Syksyn aikana kaivannoista esiin tulleet luut kerättiin vaihtolavalle, josta ne siirrettiin seurakunnan osoittamaan paikkaan haudattavaksi.

Kirkon perustukset ovat maavaraisia kivilatomuksia, joissa oli runsaasti aukkoja ja halkeamia kirkkoon valuneen veden vuoksi. Kivilatomukset kunnostettiin kalkkimenttilaastilla ns. syvätäytönä. Täytössä käytettiin apuna myös muurista irronnutta pienempää kivimateriaalia.

Kirkon perustukset koostuivat pääosin 1-3 päällekkäisestä kivikerrasta. Kivilatomukset ulottuvat noin 30 – 120 cm syvyyteen maanpinnasta. Asehuoneen ja sakariston kiviperustukset olivat kaikkein matalimmat, lähinnä vain yhden kivilatomuksen vahvuiset. Runkohuoneen kiviperustus koostuu pääosin kolmesta kivikerrasta. Perustukset olivat huonossa kunnossa ja muurauslaasti oli paikoin lähes kokonaan kulunut pois ja osa kivistä oli liikkunut pois paikoiltaan. Perustuksessa oli myös paljon pieniä irtokiviä, jotka oli pakko poistaa perustuksen paljastuksen yhteydessä. Kiviä käytettiin tosin uudelleen perustuksen syvätäytössä ja muurauksessa.

Kiviperustus suojattiin sen kunnostamisen jälkeen maanpinnasta salaojakerrokseen asti salaojalevyllä, joka kiinnitettiin paikalleen ruuveilla. Levyn yläreuna tiivistettiin lyijylevykaistalla, joka porattiin perustukseen ja tiivistettiin säänkestävällä kitillä. Näin sadevesi ei pääse vahingoittamaan perustuksen saumoja ja kiviä.

Kirkon kontreforien rakenteista on tarkka selvitys vuoden 1971 Knapaksen tutkimusselvityksessä.

Kiviperustuksia dokumentoitiin valokuvaamalla.

Kirkolta Kirkkojuovalle päin kaivettu salaojakaivanto

Kirkon ympäristön salaojien ja kaivojen asentamisen jälkeen kirkon lounaisnurkasta kaivettiin lähes joelle asti salaojakaivanto, joka päättyi suureen kaivoon ja viiteen ns. viikseen, jota kautta kirkon ympäristöstä johdettu vesi valuu maa-aineksen läpi Kirkkojuopaan.

Salaojakaivanto tehtiin kirkkomaalle johtavan läntisen portin kautta ja kaivettiin pitkälle kirkon länsipuolella olevaan puistoon. Puiston kohdalla on sijainnut aina 1950 – 1960 - luvuille asti tiivis asutus. Kirkon ympäristössä sijaitsi vielä 1900-luvun alussa viitisenkymmentä rakennusta, joista on nyt jäljellä vain muutama. Rakennukset siirrettiin kirkon kupeesta pois tai ne purettiin uusjaon seurauksena. Talojen purku aloitettiin vuonna 1956.³⁹ Salaojakaivantoa tehtäessä löydettiin ojan päähän kaivetun kaivon kohdalta todennäköisesti Mynsterin tilalla sijainneen suntio Tannin ulkorakennuksen jäänteitä. Ulkorakennuksessa sijaitsi aikanaan sauna ja navetta.

Salaoja kaivettiin pääosin kaivinkoneella. Ojan leveys oli noin 50 cm. Ojan päässä tulleet rakenteet kaivettiin esiin lapiomalla ja lastalla. Puiston pintakerros oli varsin ohut noin 10-20 cm paksu ruokamultakerros, jonka alta tuli suurimmaksi osaksi esiin siltti- / savikerros eli puhdas pohjakerros. Ojan alkupäässä, tapulin ohittavan tien jälkeen paljastui multa- ja savikerroksen välistä musta noin 15 cm paksu punaruskea hiekkakerros. Vaikutti siltä, että alueelle oli levitetty rakennusten purkamisen yhteydessä tulleita maakerroksia, jonka joukossa oli siellä täällä tiilen paloja.

---

³⁹ Viertiö 2000, 81, 85, 123.

Salaojan päähän kaivettiin noin 200 x 320 cm kokoinen levennys, johon kaivo asetettiin. Kirkolta tulleen ojan päästä, aivan levennyksen reunasta tuli esiin muutamia suurempia kiviä, jotka olivat todennäköisesti ulkorakennuksen perustuskiviä. Koko levennyksen alueelta tuli esiin lattiarakennetta ja mahdollisesti yhden seinähirren jäänteitä. Muutamia lautojen ja hirsien paloja (halk. noin 10 cm) tuli esiin multamaasta lattian päältä sekä aivan lattian rakenteiden päällä. Multakerroksen alta paljastunut lattia oli betonista valettu lattia. Betonivalun paksuus oli noin 3 cm. Lattia oli paikoitellen rikki ja sen alta paljastui kova savikerros. Savikerroksen alta tuli esiin pohjasavi. Kaivannon pohjoisreunassa oli suurempi maatuneen hirren jäännös mahdollisesti seinärakenteesta. Hirren alla ei ollut kiviä. Maatunutta puumassaa (puusilppua) tuli esiin myös kaivetun alueen kaakkoisnurkasta. Jäänteet saattoivat olla peräisin seinärakenteista tai ulkorakennuksen muista puurakenteista.

Ojan levennykseen kaivettiin vielä 5 ojaa ns. viiksiä, joiden kautta sadevesi pääsee laskemaan Kirkkojuopaan. Ojien leveys oli noin 50 cm, syvyys noin 100 cm ja pituus noin 5 m. Ojista 2 – 4 tuli esiin muutamia perustuskiviä noin 60 – 80 cm maanpinnan alapuolelta ojan alkupäästä sekä noin 150 cm ojan päästä levennyksestä. Perustuskivet kuuluivat varmasti samaan rakennukseen kuin ojan levennyksen toisesta päästä tulleet kivet. Ojien 3 – 5 päästä näytti myös tulevan esiin kiviä, mutta ojankaivu lopetettiin kivien eteen eikä niitä poistettu paikaltaan. Ojan 5 pohjalta, noin 100 – 120 cm maanpinnasta ja noin 200 cm ojan alkupäästä tuli esiin tiilimurskaa. Ojien alkuosan maa-aines oli pääosin multaa. Ojien loppuosa kaivettiin jonkin verran syvemmälle kuin alkuosa, jolloin vastaan tuli siltti / savi.

Betonilattia on valmistettu 1920-luvulla tai sen jälkeen, jolloin lattioita alettiin valaa, ja jolloin ne myös yleistyivät hyvin nopeasti. Rakennuksen kiviperustukset voivat olla hyvin paljon vanhemmatkin.

Ojasta ja sen levennyksestä tuli esiin muutamia löytöjä. Kaivon levennyksen kohdalta, läheltä pintamaata tuli esiin rautalangan pala sekä rautainen tynnyrin vanne. Esineitä ei otettu talteen. Aivan betonilattian pinnasta tuli esiin muutama kirkas ikkunalasin pala. Nämä otettiin talteen. Muuten salaojakaivanto ja siitä esiin tulleet rakenteet dokumentoitiin valokuvaamalla ja karttapiirroksella.

5 Tapuli

5.1 Tapulin sisäosa

Tapulista poistettiin puulattiat samoin kuin kirkon sisällä kosteus- ja lahovaurioiden sekä painumien vuoksi. Lattian alta poistettiin myös puusilppua ja jonkin verran maa-ainesta tukihirsien vaihdon yhteydessä. Lattian alta ei tullut esiin rakenteita ja maa-aineksen joukosta löytyi selvästi aikaisempien lattianvaihtojen yhteydessä paikalle ajautunutta esineistöä, lähinnä lasipulloja ja niiden paloja.

Lattian poistoa ja alustoja dokumentoitiin valokuvaamalla.

5.2 Tapulin ulkopuoli

Tapulin perustukset ovat maavaraisia kivilatomuksia kuten kirkossakin. Tapulin perustusta on myös vahvistettu betonoimalla ja poistamalla kiviperustuksen kiviä. Alkuperäisenä tarkoituksena oli poistaa betonivahvistukset, mutta näin ei kuitenkaan tehty.

Tapulin kiviperustus paljastettiin kaikilta muilta osin paitsi länsiseinän puolelta. Tapulin perustuksissa oli huomattavasti useampi kivilatomuskerros verrattuna kirkon perustukseen. Kivikerroksia oli seinästä riippuen kahdesta viiteen. Tästä huolimatta luonnonkiviperustus oli paikoitellen varsin huonossa kunnossa ja kivet olivat liikkuneet paikaltaan. Perustus on ollut muurattu, mutta perustus muistutti lähinnä kylämuurattua kiviladelmaa. Tapulin pohjoispuoli oli varsin usein kaivettu esiin erilaisten johtojen ja putkien perusteella ja ilmeisesti siitä johtuen kiviperustus oli myös kärsinyt ja erittäin huonossa kunnossa itäisestä päästä. Eteläpuolen perustus oli taas korvattu lähes kokonaan betonoimalla. Alkuperäisestä perustuksesta ei ole jäljellä kuin 1-2 alimmaista kiviriviä.

Paljastetut perustukset dokumentoitiin valokuvaamalla.

6 Esinelöydöt ja näytteet

Erityistä huomiota Ulvilan kirkon ja tapulin restaurointi- ja korjaustöissä on kiinnittänyt sakastin ulkopuolelta tehty hopealöytö, joka sisältää 1474 hopearahaa, tinakannun ja nahka- sekä rakkopussin (KM 2004059). Tästä löydöstä on alla erillinen kappale. Muuten kirkon sisäpuolen rakenteista ja maa-aineksesta sekä ulkopuolen kaivannoista tuli esiin hyvin vähän löytöjä (KM 2005092:1-12, luut 13-22). Haudoista tuli esiin joitain esineitä tai niiden katkelmia samoin kuin jokeen päin kaivetusta salaojakaivannosta, muuten löydöt koostuvat pääasiassa ikkunalasista. Lattian alapuolella oli runsaasti myös "roskaa", jota ei talletettu, koska se oli pääosin peräisin vuoden 1970 korjauksesta. Lattialautojen alle oli kulkeutunut runsas määrä aikansa jätettä maitopurkeista luokkakuviin. Luuainesta kirkon ulkopuolisista kaivannoista tuli esiin runsaasti, mutta sisäpuolelta luita tuli esille vain paikoitellen ja hyvin vähän. Luita ei otettu talteen vaan ne kerättiin kaivutyön ajaksi siirtolavalle, josta ne vietiin haudattavaksi.

Kirkon kuorin alueella olevista haudoista otettiin talteen muutamia löytöjä. Kolmeen hautaan oli muurattu tiilestä säilytyslaatikoita, joiden sisällä oli sekä luita että arkunkahvoja, mutta ne jätettiin paikalleen. Haudan 3. maa-aineksen joukosta löytyi kuitenkin ruumisarkun kahva ja muutama rautanaula, jotka otettiin talteen. Arkun kahva on samanlainen kuin hautojen muuratuissa lokeroissa olevat kahvat ovat.

Altarialueen lattian alta tuli myös esiin muutamia löytöjä, pääasiassa vihreää ikkunalasia, mutta talteen otettiin myös hela, joka mitä ilmeisimmin kuulunut arkkuun sekä yksi niitti / naula. Vihreää ikkunalasia löytyi myös kuoriin tehdystä koekuopasta 1.

Kirkkosalin puolelta löytöjä tuli vielä niukemmin kuin kuorin alueelta. Keskikäytävän lattian alta paljastui muutamia hauta-arkun kahvoja. Runkohuoneen pohjoispuolelta löytyi taas yksi rautarengas sekä koekuopasta 2. yksi vihreän ikkunalasin pala. Runkohuoneen eteläpuolelle tehdystä koekuopasta 3. ei tullut mitään löytöjä. Urkuparven alapuoliselta alueelta – lattian alta – löytyi kaunis luusta veistetty kirjamerkki.

Kirkon lounaiskulmasta kirkkojuovalle päin kaivetun ojan levennyksestä löytyi rakennuksen pohjaa, jonka rakenteiden päältä tuli muutamia esinelöytöjä. Aivan päällimmäisissä kerroksissa oli tynnyrin rautavanne sekä rautalankaa, joita ei otettu talteen. Lattian pinnasta tuli esiin kirkasta ja vihreää ikkunalasia sekä muutaman lasisen ja keraamisen astian palaa. Nämä löydöt otettiin talteen.

Kaikki kirkon sisäpuolen löydöt ovat peräsin kirkon ikkunoista sekä haudoista eli lähinnä arkuista. Kirkon ulko- ja sisäpuolen luut liittyvät samoin alueen hautauksiin. Salaojan kaivannon löydöt liittyvät taas alueen asutukseen. Löytöjä on varsin vähän eivätkä ne ole kovinkaan informatiivisia ajatellen kirkon ja sen ympäristön historiaa.

Löytöjen lisäksi kirkon rakenteista otettiin talteen muutama näyte. Kuorin alla olevasta haudan 2. eteläseinästä otettiin näytteeksi rikkonaisen tiilen pinnasta laastia ja tiiltä (laastinäyte 1.). Tämän lisäksi otettiin talteen yksi tiili rakennushistorian osaston fragmenttikokoelmiin (R1540) tiililadelmasta 2. Maakerroksista ei otettu näytteitä, koska ne olivat niin sekoittuneita.

Hopealöytö

Lokakuun 12. 2004 Ulvilan kirkon sakastin itäpuolelta tehtiin erittäin kiinnostava löytö. Löytö tuli esiin salaojakaivantoa tehtäessä. Löytö oli myös suuri yllätys, koska kirkon ympäri oli kaivettu salaojat jo 1970-luvulla, niitä oli uudistettu 1980-luvulla ja syksyllä 2004 kaivettiin pääasiassa aivan samoja linjoja pitkin kuin aikaisemmin. Löytö saatiin esiin lähes vahingoittumattomana, koska sakastin reunassa kaivettiin pääosin käsin kivijalan läheisyyden vuoksi. Salaojakaivannosta tuli siis ensin esiin tinakannu, joka tosin hajosi huonon kunnan vuoksi mahan kohdalta kahtia ja sen sisällä pilkotti nahkainen pussi, josta paljastui myöhemmin Kansallismuseon konservointilaitoksella kotieläimen virtsarakosta tehty pussi, sitomiseen käytetty pellavan varsi sekä 1474 hopearahaa. Rahat, kannu sekä säilytuspussit on luetteloitu Rahakammion kokoelmiin numerolla KM 2004059.

Hopea-aarre sijaitsi 50 cm päässä sakastin itäseinästä ja 230 cm koillisnurkasta puhtaassa hiekkamaassa. Hopealöydön korkeus oli +6,50 m mpy. Löytö tuli esiin siis 87 cm maanpinnan alapuolelta. 15 cm hopealöydön alapuolelta, noin +6,40 – +6,35 m mpy tuli esiin useita luita. Aluksi vaikutti siltä, että kyseessä olisi lapsen hautaus, mutta myöhemmin paljastui, että talteen otettujen luiden joukossa on ainakin kolmen lapsen ja yhden aikuisen luita⁴⁰. Paikalla on tietysti voinut olla hautauksia, mutta on mahdollista, että alueelle on muutenkin kulkeutunut luita varhaisen maansiirron yhteydessä. Jos kysymyksessä ovat hautaukset, paikka on varsin mielenkiintoinen, koska ne sijaitsevat kirkon pohjoispuolella.

Hopealöytö ja luut otettiin heti talteen. Tinakannu oli täytynyt hienolla hiekalla ja se oli varsin kostea, josta syystä tinakannu oli hapertunut mahasta, mutta nahka- ja rakkopussi olivat säilyneet varsin hyvässä kunnossa. Löytö kuljetettiin heti Satakunnan Museon kylmiöön ja saman päivän aikana otettiin yhteyttä Museoviraston Rakennushistorian osaston tutkijaan Marianna Niukkaseen, Kansallismuseon konservointilaitoksen tutkija Leena Tomanterään sekä Rahakammion johtajaan Tuukka Talvioon. Tomanterältä saatiin heti neuvoja löydön akuuttiin hoitoon ja Talviolta arvio muutamasta rahasta, jotka uskallettiin poistaa pussin suun yläosasta. Löytö siirrettiin konservointilaitokselle viikon kuluessa, jossa sen konservointi ja tutkimus aloitettiin heti.

⁴⁰ Tourunen, Auli, suullinen tieto 9.2.2005.

Löydöstä kirjoitettiin seuraavan päivän aikana myös tiedote, johon monet tiedotusvälineet tarttuivat ja se noteerattiin monissa paikallisissa ja valtakunnallisissa medioissa. Aarteesta on myös kirjoitettu myöhemmin vuoden 2004 – 2005 aikana artikkeleita ammatillisiin julkaisuihin sekä arkeologian harrastajalehtiin, aikakaus- ja sanomalehtiin⁴¹. Tuukka Talvio esitti arvionsa aarteesta mahdollisimman nopeasti vuoden 2005 alussa Numismaattisessa aikakauslehdessä⁴², koska aarre on herättänyt runsaasti kiinnostusta mm. Pohjoismaissa. Konservoinnin ja tutkimuksen Talvio on kirjoittanut useita muitakin artikkeleita⁴³ ja pitänyt aiheesta esitelmää mm. Satakunnan Museossa ja Ulvilassa.

Rahalöydöstä on jo tutkittua tietoa ja seuraavaksi esitetään löydön pääasiat. Aiheesta voi lukea yksityiskohtaisemmin muista Talvion artikkeleista. Konservoinnin yhteydessä rahapussista paljastui lopulta yhteensä 1474 hopearahaa ja osoittautui näin olleen tähän mennessä Suomen suurimmaksi keskiaikaan ajoittuvaksi rahakätköksi, jos Viipurin 1500-luvun alkuun ajoittuvaa kätköä ei lasketa mukaan. Jo pussin paino 1,2 kg kertoi, että siinä täytyy olla varsin runsaasti rahoja. Osassa rahoista kuparin määrä on varsin korkea, jonka vuoksi ne olivat huonossa kunnossa, mutta osan hopeataso on varsin korkea ja rahat ovat erinomaisen hyvässä kunnossa.

Pussissa oli sekä kaksipuolisia auroja että yksipuolisia brakteaatteja eli penninkejä.

- Ruotsalaisia rahoja oli kaikkiaan 1065 kpl.
  - Ruotsalaisista rahoista on Albrekt Mecklenburgilaisen (1364 – 1389) auroja 319 kpl, joista 233 kpl Tukholmasta, 36 kpl Kalmarista, 49 kpl Söderköpingistä ja yksi vielä tunnistamaton.
  - Ruotsalaisia brakteaatteja on kaikkiaan 746 kpl, joista Maunu Eerikinpojan brakteaatteja 1 kpl, kruunupääbrakteaatteja 356 kpl, A-brakteaatteja 104 kpl, E-brakteaatteja 2 kpl ja S-brakteaatteja 283 kpl.
- Gotlantilaisia gootteja on joukossa 236 kpl.
- Norjalaisia brakteaatteja on yhteensä 17 kpl.
  - O-brakteaatteja 15 kpl ja kruunubrakteaatteja 2 kpl.
- Liivinmaan artigeja on yhteensä 152 kpl.
  - Tallinnasta on 92 kpl samoja anonyymeja brakteaatteja.
  - Tartosta on 60 rahaa, joita ovat lyöttäneet piispa Johannes I (1343 – 1373) 2 kpl, piispa Henrik I (1373 – 1378) 1 kpl, piispa Dietrich III (1379 – 1400) 57 kpl.
- Joukossa on myös yksi Hampurin Witten 1300-luvulta.
- Näiden lisäksi joukossa on kolme epäselvää brakteaattia, joista yksi on täysin litistynyt ja kaksi mahdollisesti ulkomaista siis ei-ruotsalaista.

Kaikki rahat ajoittuvat 1300-luvun puolelle, nuorimmat rahat ovat 1390-luvulta. Talvio on arvioinut, että kätkö on tehty aivan 1300-luvun viimeisinä vuosina. Kätkön arvo on ollut 28 – 29 ruotsin markkaa.⁴⁴

Kannellinen tinakannu on ns. hansakannu, jossa on leima sekä kannen sisäpuolella että pohjassa. Pohjan medaljongissa on ilmeisesti kuva ristiinnaulitusta Kristuksesta. Kannu oli löydettyäessä tosiaan huonoimmassa kunnossa. Hautausmaan kostea hiekkamaa oli

⁴¹ Ks. mm. Herrala, Raija. Ulvilan aarre tutkittu. Arkeologia NYT! 1/2005, 5-7.

⁴² Talvio, Tuukka. Ulvilan aarre – väliaikatietoja. Numismaattinen aikakauslehti 1/2005, 3-5.

⁴³ Talvio, Tuukka. Ulvilan aarre – tutkimus jatkuu. Numismaattinen aikakauslehti 2/2005, 46-47; Ulvilan aarre. Alustavia tietoja. SKAS 1/2005, 27-35; Ett medeltida skattfynd från Ulvsby – Ett preliminärt meddelande. Myntstudier 1/2005, 26-27.

⁴⁴ Talvio 2005, 3-5; Luento Satakunnan Museossa 13.4.2005; Tiedonanto sähköpostitse 4.1.2006.

haperruttanut kannun mahan kokonaan, jonka vuoksi kannu halkesi kahtia, ylä- ja alaosaan, kun se löydettiin. Nahkainen rahapussi oli laitettu kannun sisään ja se oli hyvässä kunnossa muutamia repeämiä lukuun ottamatta. Pussista on otettu C14 -näyte mahdollista ajoittamista varten. Pussin suu oli suljettu pellavan varrella. Nahkapussin sisällä, sen yläosassa, oli toinen kotieläimen virtsarakosta valmistettu pussi. Osa rahoista oli tämän pussin sisällä. Selvityksen pellavasta ja rakkopussista tekivät Turun yliopiston dosentti Terttu Lempiäinen ja preparaattori Ari Karhilahti.⁴⁵

Löydön ajoitus ja sijainti nykyisellä hautausmaalla ja kirkon pohjoispuolella on erittäin kiinnostava. Kirkon keskiaikaista ympäristöä on kuitenkin melko vaikea hahmottaa. Ensinnäkin Ulvilan kirkkoa ei todennäköisesti ole ollut olemassakaan kätkön hautaamisen aikaan ja puukirkon koko on taas arvoitus. Tässä yhteydessä on myös mielenkiintoista pohtia sakastin rakennushistoriaa⁴⁶. Vuosilta 1370 – 1650 Ulvilan kirkon ympäristössä sijainneesta hautausmaastakin tiedetään hyvin vähän. Se on kuitenkin ollut hyvin pieni (51,5 x 62 m) eikä hautojen määrää tai levinneisyyttä tunneta. Aivan kirkon ja hautausmaan tuntumassa on ollut myös paljon erilaisia rakennuksia. Lähimmät rakennukset sijaitsivat vain reilun 10 metrin päässä kirkosta. 1700- ja 1800-luvulta on tietoja siitä, että liian lähellä kirkkoa sijainneita rakennuksia määrättiin siirrettäväksi sekä purettavaksi. Hautausmaan ympärillä on ollut myös aita, mutta siitäkään ei ole erityisesti tietoja ennen 1800-lukua.⁴⁷ Kirkkomaan ympärillä on todennäköisesti ollut aita heti kirkon valmistumisen jälkeen ja kun vainajia on alettu haudata kirkon ulkopuolelle⁴⁸.

7 Yhteenveto

Ulvilan kirkon ja tapulin restaurointi- ja korjaustöissä kohteena olivat pääasiassa jo useamman kerran paljastettuna olleet kirkon ja tapulin rakenteet sekä ulkopuoliset maa-alueet. Ainoa kokonaan koskematon alue oli tapulin kulmalta länteen päin kaivettu salaojakaivanto. Kirkon ulkopuoliset kaivannot noudattelivat pääasiassa vanhoja putkikaivantoja, joita on tehty kirkon korjaustöissä useaan otteeseen. Kirkon pohjoispuolelta tuli kuitenkin yllättävästi esiin merkittävä hopealöytö.

Löydön myötä Ulvilan kirkon restaurointityö ja arkeologinen valvonta sai runsaasti huomiota niin mediassa kuin tutkijoidenkin piirissä hopealöydön myötä. Kansallismuseon konservointilaitoksella ryhdyttiin heti syksyllä 2004 hopealöydön konservointitöihin ja jo varsin nopeasti rahakammion johtaja Tuukka Talvio pystyi tekemään rahoista ensimmäisiä arvioita. Raportin valmistumiseen mennessä rahalöydöstä on jo julkaistu useita artikkeleita ja se on yksi merkittävimmistä keskiaikaisista rahalöydöistä Suomessa.

Hopealöytö ja siihen kuuluneita rahoja on tulevaisuudessa nähtävissä ainakin Satakunnan Museon perusnäyttelyssä sekä Ulvilan kirkossa.

Porissa 10.3.2006

FM Carita Tulkki

⁴⁵ Talvio, luento 13.4.2005; Leena Tomanterän sähköpostiviesti 17.11.2004.

⁴⁶ Ks. arvio sakastin rakennushistoriasta kappaleesta 2 Tutkimuskohteen historiallinen tausta.

⁴⁷ Viertiö 2000, 123-124.

⁴⁸ Hiekkanen 2003, 155-160.

ULVILA, Ulvilan kirkon ja kellotapulin restaurointi ja korjaus, arkeologinen valvonta v. 2004 – 2005
 Carita Tulkki, Satakunnan Museo

Löytöluettelo KM 2005092:1-12

KM	Löytöpaikka	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat	Paino
1	Hauta 3. Maa-aineksen joukosta.	Rauta	Ruumisarkun kahva	Kokonainen kahva, jonka toisessa päässä helaa. Profiloitu. Soikiomainen Kokonaan korroosion peitossa.	1	Pit. 17 cm, lev. 10 cm, halk. 8 mm	196 g
2	Hauta 3. Itäpäätty.	Rauta	Nauloja hajonnut naula.	Kokonainen naula ja kolmeen osaan Kokonaan korroosion peitossa.	4	Halk. 5 mm	30 g
3	Altтарin lattian alta	Rauta	Hela	Todennäköisesti arkun hela. Korroosion ja laastin peitossa.	1	Pit. 10,5 cm, lev. 4 cm, paks. 1-5 mm	42 g
4	Altтарin lattian alta	Rauta	Niitti	Kokonainen niitti tms. Korroosion ja laastin peitossa.	1	Pit. 5,5 cm, lev. 9 mm, paks. 6 mm	14 g
5	Keskikäytävän alta, kuorin päästä.	Rauta	Ruumisarkun kahvoja	Profiloituja, kokonaisia arkun kahvoja. Korroosion ja laastin peitossa.	2	Pit. 15 cm, lev. 8 cm halk. 8 mm	273 g
6	Runkohuo- neen pohjois- puolen keski- osasta.	Rauta	Rengas	Avonainen rengas. Korroosion peitossa.	1	Halk. 8-9 cm halk. 6 mm	32 g
7	Koekuoppa 1.	Lasi	Ikkunalasia	Vihreää ikkunalasia. Toisissa laastinjäämiä. 38 Joukossa muutama kirkas lasin pala.	38		151 g
8	Altтарin lattian alta	Lasi	Ikkunalasia	Vihreää ikkunalasia. Toisissa laastinjäämiä. 64 Joukossa muutama kirkas lasin pala.	64		96 g
9	Koekuoppa 2.	Lasi	Ikkunalasi	Tummanvihreä ikkunalasin pala.	1		1 g

KM	Löytöpaikka	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat	Paino
10	Runkohuoneeseen lat-tian alta, urkuparven alta.	Luu	Kirjamerkki	Tod.näk. luusta veistetty kirjamerkki. Katkennut tasaisesta päästä. Toinen pää veistetty teräväksi. Keskellä lehtien väliin pujotettava kieli.	1	Pit. 11,7 cm, lev. 1,2 cm, paks. 1-2 mm	3 g
11	Salaajakai-vannon leven-nys, betonilat-tian pinnasta.	Punasavi	Kukkaruukku	Melko modernin kukkaruukun reunapala. Profiloitu.	1	Kork. 4, 5 cm, lev. 9 cm,	47 g
12	Salaajakai-vannon leven-nys, betonilat-tian pinnasta.	Lasi	Ikkunalasi	Vihreää ja kirkasta ikkunalasia. Joukossa yksi sininen pala, tod.näk. astiasta.	10		32 g

ULVILA, Ulvilan kirkon ja kellotapulin restaurointi ja korjaus, arkeologinen valvonta v. 2004 – 2005
 Carita Tuikki, Satakunnan Museo

Luuluetelo KM 2005092:13-22

KM	Löytöpaikka	Materiaali	Kuvaus	Kpl	Paino
13	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen kallon luita.	12	85 g
14	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen alaleuan luita.	2	17 g
15	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen olkaluu.	1	11 g
16	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen kylkiluita.	24	8 g
17	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen selkärangan luita.	19	19 g
18	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen lantion luita.	6	21 g
19	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen reisiluut.	4	38 g
20	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Lapsen luun paloja.	24	17 g
21	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Toisen lapsen luita.	2	3 g
22	Hopea-aarteen alta, kirkon pohjoispuolelta.	Ihmisen luu	Aikuisen luita.	7	126 g

ULVILA, Ulvilan kirkon ja kellotapulin restaurointi ja korjaus, arkeologinen valvonta v. 2004 – 2005

Rakennusfragmentti

Talletettu	Löytöpaikka	Materiaali	Pituus cm	Leveys	Paksuus	Muuta
R1540	Runkohuoneen keskikäytävän Pohjoispuolelta, noin + 7,00 m mpy. Tiililadelmä 2.	Tiili	27	17,5	9,5	Pinta lohkeillut. Pinnassa jäänteitä laastista.

Tiili R1540 on talletettu Museoviraston rakennushistorian osaston rakennusfragmenttikokoelmaan.

Näyteluettelo

Laastinäyte 1.

Otettu kuorin lattian alapuolella olevasta haudan 2. eteläseinästä. Näyte on rikkonaisen tiilen pinnasta. Näyte sisältää palan tiiltä sekä sen pinnassa laastia.

Näytteen otti Carita Tulkki, 9.12.2004.

Näyte on talletettu yhdessä löytöjen kanssa.

ULVILA, Ulvilan kirkon ja kellotapulin restaurointi ja korjaus, arkeologinen valvonta, v. 2004 – 2005

Kuvaluettelo

Mustavalkonegatiivit SatM 207455:1-293

Kuvannut Carita Tulkki, jos ei toisin mainita.

Rulla 1	SatMneg	Ruutu	Aihe
	207455:1	5	Asehuoneen hauta ja muutamia lattiahirsistä paikallaan. Luode. 20.9.2004.
	207455:2	6	Asehuoneen hauta ja muutamia lattiahirsistä paikallaan. Lounas. 20.9.2004.
	207455:3	7	Asehuoneen haudan eteläseinämää. Reunoja harjataan. Luode. 20.9.2004.
	207455:4	8	Asehuoneen haudan pohjoisseinämää. Lounas. 20.9.2004.
	207455:5	9	Asehuoneen haudan pohjoisseinämää. Lounas. 20.9.2004.
	207455:6	10	-
	207455:7	11	-
	207455:8	12	Asehuoneen haudan pohjoisseinä. Etelä. 21.9.2004.
	207455:9	13	Asehuoneen itäseinämälle nostetut hautakivet. Lounas. 21.9.2004.
	207455:10	14	Asehuoneen itäseinämälle nostetut hautakivet. Lounas. 21.9.2004.
	207455:11	15	Asehuoneen haudan eteläseinämää. Hauta osaksi täytettynä. 21.9.2004.
	207455:12	16	Asehuoneen haudan eteläseinämää. Hauta osaksi täytettynä. 21.9.2004.
	207455:13	17	-
	207455:14	18	Rahapussi tulee esiin sakastin itäpuolelta. 12.10.2004.
	207455:15	19	Rahapussi tulee esiin sakastin itäpuolelta. 12.10.2004.
	207455:16	20	Rahapussi tulee esiin sakastin itäpuolelta. 12.10.2004.
	207455:17	21	Rahapussi tulee esiin sakastin itäpuolelta. 12.10.2004.
Rulla 2	SatMneg	Ruutu	Aihe
	207455:18	2	Asehuoneen hauta. Pohjoinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
	207455:19	3	Asehuoneen hauta. Pohjoinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
	207455:20	4	Asehuoneen hauta. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
	207455:21	5	Asehuoneen hauta. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.

207455:22	6	Asehuoneen haudan pohjoisseinämää. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:237		Asehuoneen itäseinän hautakiviä ja sisäänkäynti runkokuoneeseen. Lounas. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:24	12	Asehuoneen haudan itäseinämä. Länsi. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:25	13	Asehuoneen haudan itäseinämä. Länsi. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:26	14	Asehuoneen haudan itäseinämä. Länsi. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:27	15	Asehuoneen haudan koilliskulmassa sijaitseva hautakiven pala. Kiveen on kaiverrettu kukkakuvio. Lounas. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:28	16	Asehuoneen hauta. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:29	17	Asehuoneen haudan pohjoisseinämää. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:30	18	Asehuoneen hauta. Pohjoinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:31	19	Asehuoneen haudan pohjoisseinämää. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:32	20	Ulvilan kirkon asehuoneen eteläinen julkisivu. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:33	21	Ulvilan kirkon eteläinen julkisivu ja tapuli. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:34	22	Ulvilan kirkon eteläinen julkisivu. Etelä. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:35	23	Ulvilan kirkon itäpäädyssä oleva hauta. Lounas. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:36	24	Ulvilan kirkon itäpäädyssä oleva hauta. Lounas. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:37	25	Ulvilan kirkon itäpäädyssä oleva hauta ja kirkon itäpäätyä. Pohjoinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:38	26	Ulvilan kirkon itäpäädyssä oleva hauta. Luode. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:39	27	Ulvilan kirkon itäinen julkisivu. Koillinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:40	28	Ulvilan kirkon itäinen julkisivu. Koillinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:41	29	Ulvilan kirkon itäinen julkisivu. Koillinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:42	30	Ulvilan kirkon pohjoinen julkisivu. Pohjoinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:43	31	Ulvilan kirkon pohjoinen julkisivu. Pohjoinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:44	32	Ulvilan kirkon sakariston pohjoinen julkisivu. Pohjoinen. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:45	33	Ulvilan kirkko. Luode. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:46	34	Ulvilan kirkon läntinen julkisivu. Luode. 23.9.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:47	35	Kuoriosan ja alttarin pohjoispuolisen haudan nro 1. pohjoisseinä. Etelä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:48	36	Kuoriosan ja alttarin pohjoispuolisen haudan nro 1. pohjoisseinä. Etelä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.

Rulla 3 SatMneg	Ruutu	Aihe
207455:50	1	Kirkon pohjoisseinää sakastin ovesta länteen. Luode. 28.10.2004.
207455:51	2	Kirkon luoteiskontreforin perustaa paljastettuna. Luode. 28.10.2004.
207455:52	3	Kirkon luoteisnurkkaa. Luode. 28.10.2004.
207455:53	4	Sakastin luoteisnurkkaa; pohjois- ja länsiseinää sekä perustaa täytettynä. Luode. 28.10.2004.
207455:54	5	Sakastin luoteisnurkkaa; pohjois- ja länsiseinää sekä perustaa täytettynä. Luode. 28.10.2004.
207455:55	6	Sakastin pohjoisseinää ja perustaa täytettynä. Luode-länsi. 28.10.2004.
207455:56	7	Sakastin pohjoisseinää ja perustaa täytettynä. Koillinen-itä. 28.10.2004.
207455:57	8	Sakastin itäseinää peitettynä. Koillinen. 28.10.2004.
207455:58	9	Haudan 4. luoteisnurkkaa, jossa yläkulmassa näkyvissä hirsi. Kaakko. 28.10.2004.
207455:59	10	Haudan 4. luoteisnurkkaa, jossa yläkulmassa näkyvissä hirsi. Kaakko. 28.10.2004.
207455:60	11	Haudan 4. luoteisnurkkaa, jossa yläkulmassa näkyvissä hirsi. Kaakko. 28.10.2004.
207455:61	12	Haudan 4. itäseinää ja kaakkoisnurkkaa. Luode. 28.10.2004.
207455:62	13	Haudan 4. itäseinää ja kaakkoisnurkkaa. Luode. 28.10.2004.
207455:63	14	Haudan 4. itäseinää ja kaakkoisnurkkaa. Luode. 28.10.2004.
207455:64	15	Haudan 4. länsiseinää. Itä. 28.10.2004.
207455:65	16	Haudan 4. länsiseinää. Itä. 28.10.2004.
207455:66	17	Haudan 4. länsiseinää. Itä. 28.10.2004.
207455:67	18	Haudan 4. koillisnurkan muurattu tiili-laatikko. Länsi-lounas. 28.10.2004.
207455:68	19	Haudan 4. koillisnurkan muurattu tiili-laatikko. Länsi-lounas. 28.10.2004.
207455:69	20	Haudan 4. koillisnurkan muurattu tiili-laatikko. Länsi-lounas. 28.10.2004.
207455:70	21	Haudan 4. sisäänmenoluukku kirkon keskikäytävällä. Pohjoinen. 28.10.2004.
207455:71	22	Haudan 4. sisäänmenoluukku kirkon keskikäytävällä. Pohjoinen. 28.10.2004.
207455:72	23	Aarrelöytö (epäonnistunut). 12.10.2004.
207455:73	24	Kirkon kuorin tiili-lattian pätkä. Itä. 28.9.2004.
207455:74	25	Kirkon kuorin tiili-lattian pätkä. Itä. 28.9.2004.
207455:75	26	Kirkon eteläpuolen oja ja seinää peitettynä. Itä. 28.9.2004.
207455:76	27	Kirkon kaakkoiskontrefori ja itäseinää. Itä. 28.9.2004.
207455:77	28	Kirkon kaakkoiskontrefori ja itäseinää. Itä. 28.9.2004.
207455:78	29	Kirkon kaakkoiskontrefori ja itäseinää. Koillinen. 28.9.2004.

207455:79	30	Kirkon itäpäädyn perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen. Kaakko. 28.9.2004.
207455:80	31	Kirkon itäpäädyn perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen. Kaakko. 28.9.2004.
207455:81	32	Kirkon itäpäädyn perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen. Kaakko. 28.9.2004.
207455:82	33	Kirkon itäpäädyn perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen. Kaakko. 28.9.2004.
207455:83	34	Kirkon itäpäädyn perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen. Koillinen. 28.9.2004.
207455:84	35	Kirkon itäpäädyn perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen. Itä. 28.9.2004.
207455:85	36	Kirkon itäpäädyn perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen. Itä. 28.9.2004.
Rulla 4		
SatMneg	Ruutu	Aihe
207455:86	2	Kirkon kuoriosan ilman lattiaa. Luode. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:87	3	Kirkon kuoriosan ja alttarin pohjoispuolen haudan 1. sisäänmenoaukko. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:88	4	Kirkon kuoriosan ja alttarin pohjoispuolen haudan 1. sisäänmenoaukko. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:89	5	Haudan 1. sisäänmenoaukko ja pohjoisseinää. S-SW. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:90	6	Haudan 1. pohjoisseinää. Etelä-lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:91	7	Haudan 1. pohjoisseinää. Etelä-lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:92	8	Kuorin tiililattian pätkä. Koillinen-itä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:93	9	Kuorin tiililattian pätkä. Koillinen-itä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:94	10	Altтарin eteläpuolen mahdollisen haudan 5. aukko ja tiilistä ja kivistä muurattua reunaa. Länsi. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:95	11	Altтарin eteläpuolen mahdollisen haudan 5. aukko ja tiilistä ja kivistä muurattua reunaa. Länsi. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:96	12	Altтарin länsipuolella (edessä) olevaa kiveystä / kivilattiaa. Etelä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:97	13	Altтарin länsipuolella (edessä) olevaa kiveystä / kivilattiaa. Etelä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:98	14	Kuorialueen haudan 3. sisäänmenoaukko. Koillinen-itä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:99	15	Haudan 3. itä- ja eteläseinää (ja kaakkoisnurkka). Alhaalla näkyy muuratun tiililaatikkaa suojannut laakakivi. Luode. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:100	16	Haudan 3. kaakkoisnurkassa sijainnut muurattu tiililaatikko ja sitä suojannut laakakivi. Luode. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:101	17	Haudan 3. kaakkoisnurkassa sijainnut muurattu tiililaatikko ja sitä suojannut laakakivi. Luode. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.

207455:102	18	Haudan 3. kaakkoisnurkassa sijainnut muurattu tiililaatikko ja sitä suojaannut laakakivi nostettuna ylös. Luode. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:103	19	Haudan 3. etelä- ja länsiseinää (ja lounaisnurkka). Koillinen-itä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:104	20	Haudan 3. eteläseinää ja lounaisnurkkaa sekä länsiseinää. Koillinen. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:105	21	Haudan 3. pohjoisseinä. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:106	22	Haudan 3. itäseinä. Lounas-länsi. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:107	23	Kirkon eteläseinän muuraus käynnissä eteläkontreforin kohdalla. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:108	24	Kirkon eteläseinän muuraus käynnissä eteläkontreforin kohdalla. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:109	25	Kirkon eteläseinää eteläkontreforista länteen. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:110	26	Kirkon eteläseinää eteläkontreforista länteen. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:111	27	Kirkon eteläseinää eteläkontreforista itään. Oja täytettynä. Lounas. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:112	28	Kirkon kaakkoisnurkkaa. Etelä-kaakko. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:113	29	Kirkon eteläseinän ojan täyttöä. Kaakko. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:114	30	Kirkon kaakkoisnurkkaa. Etelä-kaakko. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:115	31	Kirkon kaakkoisnurkkaa. Etelä-kaakko. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:116	32	Kirkon itäseinää. Kaakko. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:117	33	Kirkon kaakkoiskontrefori täytettynä. Koillinen. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.
207455:118	34	Kirkon itäpäädyn ikkuna. Itä. 1.10.2004. Kuv. Pentti Pere.

Rulla 5

SatMneg	Ruutu	Aihe
207455:119	1	Asehuoneen länsiseinä. Lounas. 4.11.2004.
207455:120	2	Asehuoneen länsiseinä. Seinän keskivaiheilta kohti lounaiskulmaa. Länsi. 4.11.2004.
207455:121	3	Asehuoneen länsiseinä. Lounaiskulmasta kohti runkokuonetta. Lounas. 4.11.2004.
207455:122	4	Asehuoneen länsiseinän keskiosaa. Länsi. 4.11.2004.
207455:123	5	Asehuoneen länsiseinän keskiosaa. Länsi. 4.11.2004.
207455:124	6	Asehuoneen länsiseinän ja runkokuoneen muodostama nurkka. Muurausta korjattuna. Länsi. 4.11.2004.
207455:125	7	Asehuoneen länsiseinän ja runkokuoneen muodostama nurkka. Muurausta korjattuna. Länsi. 4.11.2004.

207455:126	8	Runkohuoneen eteläseinää asehuoneesta länteen. Etelä. 4.11.2004.
207455:127	9	Runkohuoneen eteläseinää asehuoneesta länteen. Etelä. 4.11.2004.
207455:128	10	Runkohuoneen ja asehuoneen nurkka. Asehuoneen länsiseinää ja runkokuoneen eteläseinää asehuoneesta länteen. Lounas. 4.11.2004.
207455:129	11	Runkohuoneen ja asehuoneen nurkka. Asehuoneen länsiseinää ja runkokuoneen eteläseinää asehuoneesta länteen. Lounas. 4.11.2004.
207455:130	12	Runkohuoneen eteläseinää asehuoneesta länteen. Lounas-etelä. 4.11.2004.
207455:131	13	Runkohuoneen eteläseinää asehuoneesta länteen. Lounas-etelä. 4.11.2004.
207455:132	14	Runkohuoneen lounaiskontrefori ja eteläseinää. Kaakko. 4.11.2004.
207455:133	15	Runkohuoneen lounaiskontrefori ja eteläseinää. Kaakko. 4.11.2004.
207455:134	16	Runkohuoneen lounaiskontreforia ja eteläseinää kohti asehuonetta. Lounas-etelä. 4.11.2004.
207455:135	17	Runkohuoneen lounaiskontreforia ja eteläseinää kohti asehuonetta. Lounas-etelä. 4.11.2004.
207455:136	18	Sakastin hyllyjen takaa ja runkokuoneeseen käyvän sisäänkäynnin vierestä paljastunut maalauksen jäännös. Luode. 3.11.2004.
207455:137	19	Sakastin hyllyjen takaa ja runkokuoneeseen käyvän sisäänkäynnin vierestä paljastunut maalauksen jäännös. Luode. 3.11.2004.
207455:138	20	Sakastin hyllyjen takaa ja runkokuoneeseen käyvän sisäänkäynnin vierestä paljastunut maalauksen jäännös. Kaakko. 3.11.2004.
207455:139	21	Sakastin hyllyjen takaa ja runkokuoneeseen käyvän sisäänkäynnin vierestä paljastunut maalauksen jäännös. Kaakko. 3.11.2004.
207455:140	22	Runkohuoneen keskikäytävän alla olevia tiiliä. Tiilet reunustavat keskikäytävän betonilattiaa ja ovat sekundaarisessa käytössä. Etelä. 3.11.2004.
207455:141	23	Tiililattian jäämä runkokuoneen eteläseinän reunassa, runkokuoneen eteläseinän itäisimmän pilarin länsipuolella. Länsi. 3.11.2004.
207455:142	24	Tiililattian jäämä runkokuoneen eteläseinän reunassa, runkokuoneen eteläseinän itäisimmän pilarin länsipuolella. Länsi. 3.11.2004.
207455:143	25	Tiililattian jäämä runkokuoneen eteläseinän reunassa, runkokuoneen eteläseinän itäisimmän pilarin länsipuolella. Länsi. 3.11.2004.
207455:144	26	Runkohuoneen luoteiskontreforin pääty. Luode. 3.11.2004.
207455:145	27	Runkohuoneen luoteiskontreforin pääty. Luode. 3.11.2004.
207455:146	28	Runkohuoneen länsipääty pääsisäänkäynnin pohjoispuolelta. Länsi. 3.11.2004.
207455:147	29	Runkohuoneen luoteiskontrefori ja länsipäädyn seinää. Lounas. 3.11.2004.
207455:148	30	Runkohuoneen luoteiskontrefori ja länsipäädyn seinää. Lounas. 3.11.2004.

207455:149	31	Runkohuoneen luoteiskontrefori ja länsipäädyn seinää. Lounas. 3.11.2004.
207455:150	32	Runkohuoneen luoteiskontrefori ja länsipäädyn seinää. Lounas. 3.11.2004.
207455:151	33	Runkohuoneen länsiseinää pääsisäänkäynnin pohjoispuolelta. Länsi. 3.11.2004.
207455:152	34	Runkohuoneen länsiseinää pääsisäänkäynnin pohjoispuolelta. Länsi. 3.11.2004.
207455:153	35	Runkohuoneen länsiseinää pääsisäänkäynnin pohjoispuolelta sekä sisäänkäynti ja porrastasanne. Luode. 3.11.2004.
207455:154	36	Runkohuoneen länsiseinää pääsisäänkäynnin pohjoispuolelta sekä sisäänkäynti ja porrastasanne. Luode. 3.11.2004.

Rulla 6

SatMneg	Ruutu	Aihe
207455:155	1	Tapulin eteläseinän kiviperustus kaakkoiskulmasta länteen. Länsi. 17.11.2004.
207455:156	2	Tapulin eteläseinän kiviperustus kaakkoiskulmasta länteen. Länsi. 17.11.2004.
207455:157	3	Kirkon runkhuonetta urkuparvelta kuvattuna. Länsi. 16.11.2004.
207455:158	4	Kirkon runkhuonetta urkuparvelta kuvattuna. Länsi. 16.11.2004.
207455:159	5	Kirkon runkhuoneen pohjoisseinän läntisimmän pilasterin länsipuolelta esiintullut kiveys.Kuvattuna urkuparvelta. Länsi. 16.11.2004.
207455:160	6	Kirkon runkhuoneen pohjoisreunaa urkuparvelta kuvattuna. Länsi. 16.11.2004.
207455:161	7	Runkohuoneen pohjoispuolelta, keskikäytävän vierestä esiintulleen tiililattian jäänteet. Pohjoinen. 16.11.2004.
207455:162	8	Runkohuoneen pohjoispuolelta, keskikäytävän vierestä esiintulleen tiililattian jäänteet. Pohjoinen. 16.11.2004.
207455:163	9	Runkohuoneen pohjoispuolelta, keskikäytävän vierestä esiintulleen tiililattian jäänteet. Pohjoinen. 16.11.2004.
207455:164	10	Runkohuoneen pohjoispuolelta, keskikäytävän vierestä esiintulleen tiililattian jäänteet. Pohjoinen. 16.11.2004.
207455:165	11	Tapulin itäseinän perustus ja pohjoisin porttas. Kaakko. 11.11.2004.
207455:166	12	Tapulin itäseinän perustus ja keskimmainen porttas. Kaakko. 11.11.2004
207455:167	13	Tapulin itäseinän perustus keskimmäisen ja itäisen porttaikon välistä. Itä. 11.11.2004.
207455:168	14	Tapulin itäseinän perustus keskimmäisen ja itäisen porttaikon välistä. Itä. 11.11.2004.
207455:169	15	Tapulin itäseinän perustus eteläisen ja keskimmäisen sisäänkäynnin välistä sekä keskimmainen porttaikko. Koillinen. 11.11.2004.
207455:170	16	Tapulin itäseinän perustus eteläisen ja keskimmäisen sisäänkäynnin välistä sekä eteläisin porttaikko. Koillinen. 11.11.2004.

207455:171	17	Tapulin itäseinän perustus eteläisen ja keskimmäisen sisäänkäynnin välistä. Itä. 11.11.2004.
207455:172	18	Tapulin itäseinän perustus eteläisen ja keskimmäisen sisäänkäynnin välistä. Itä. 11.11.2004.
207455:173	19	Tapulin itäseinän kaakkoisnurkan perustus ja portaikkoja. Kaakko. 11.11.2004.
207455:174	20	Tapulin itäseinän kaakkoisnurkan perustus ja eteläisin portaikko. Kaakko. 11.11.2004.
207455:175	21	Tapulin itäseinän kaakkoisnurkan perustus ja eteläisin portaikko. Kaakko. 11.11.2004.
207455:176	22	Lounaiskontreforin pääty. Lounas. 8.11.2004.
207455:177	23	Lounaiskontreforin pääty. Lounas. 8.11.2004.
207455:178	24	Lounaiskontreforin perustusta, lähikuva. Luode. 8.11.2004.
207455:179	25	Lounaiskontreforin perustusta. Luode. 8.11.2004.
207455:180	26	Runkohuoneen länsipäädyn perustusta pääsisäänkäynnistä etelään ja lounaiskontrefori sekä sen perustusta. Luode. 8.11.2004.
207455:181	27	Runkohuoneen länsipäädyn perustusta pääsisäänkäynnistä etelään ja lounaiskontrefori sekä sen perustusta. Luode. 8.11.2004.
207455:182	28	Runkohuoneen länsipäädyn perustus pääsisäänkäynnin ja lounaiskontreforin välistä. Länsi. 8.11.2004.
207455:183	29	Runkohuoneen länsipäädyn perustus pääsisäänkäynnin ja lounaiskontreforin välistä. Länsi. 8.11.2004.
207455:184	30	Länsipäädyn sisäänkäynnin porras ja länsiseinää sekä -perustusta. Lounas. 8.11.2004.
207455:185	31	Runkohuoneen länsiseinää ja -perustusta pääsisäänkäynnin eteläpuolelta. Lounas. 8.11.2004.
207455:186	32	Runkohuoneen länsiseinää ja -perustusta pääsisäänkäynnin eteläpuolelta. Lounas. 8.11.2004.
207455:187	33	Runkohuoneen eteläseinää ja asehuoneen länsiseinää sekä lounaisnurkan kontrefori. Lounas. 4.11.2004.
207455:189	34	Runkohuoneen eteläseinää asehuoneen länsipuolelta. Etelä. 4.11.2004.
207455:190	35	Runkohuoneen eteläseinää lounaisnurkan kontreforista itään. Etelä. 4.11.2004.
207455:191	36	Asehuoneen länsiseinää ja -perustusta. Lounas. 4.11.2004.

Rulla 7

SatMneg	Ruutu	Aihe
207455:192	1	Salaojan kaivuuta kohti jokea joulukuussa. 2.12.2004.
207455:193	2	Salaojan kaivuuta kohti jokea joulukuussa. 2.12.2004.
207455:194	3	Salaojan kaivuuta kohti jokea joulukuussa. 2.12.2004.
207455:195	4	Salaojan kaivuuta kohti jokea joulukuussa. 2.12.2004.
207455:196	5	Salaojan kaivuuta kohti jokea joulukuussa. 2.12.2004.
207455:197	6	Salaojan kaivuuta kohti jokea joulukuussa. 2.12.2004.

207455:198	7	Salaojan eteläseinämää ojan alkupäästä, noin 20 m tapulista. Pohjoinen. 2.12.2004.
207455:199	8	Salaojan eteläseinämää ojan alkupäästä, noin 20 m tapulista. Pohjoinen. 2.12.2004.
207455:200	8	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) länsipuolelta esiintulleen kivilatomuksen jäänteet. Lounas. 24.11.2004.
207455:201	9	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) länsipuolelta esiintulleen kivilatomuksen jäänteet. Lounas. 24.11.2004.
207455:202	10	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) länsipuolelta esiintulleen kivilatomuksen jäänteet. Kaakko. 24.11.2004.
207455:203	11	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) länsipuolelta esiintulleen kivilatomuksen jäänteet. Etelä. 24.11.2004.
207455:204	12	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) länsipuolelta esiintulleen kivilatomuksen jäänteet. Etelä. 24.11.2004.
207455:205	13	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Itä. 24.11.2004.
207455:206	14	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Itä. 24.11.2004.
207455:207	15	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Itä. 24.11.2004.
207455:208	16	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Kaakko. 24.11.2004.
207455:209	17	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Etelä. 24.11.2004.
207455:210	18	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Etelä. 24.11.2004.
207455:211	19	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Etelä. 24.11.2004.
207455:212	20	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin (runkohuoneen keskivaiheilla) itäpuolelta esiintulleen tiililattian / -latomuksen jäänteet. Etelä. 24.11.2004.
207455:213	21	Tapulin pohjoisseinän keskiosaa luoteisnurkkaa kohti. Koillinen. 24.11.2004.
207455:214	22	Tapulin pohjoisseinän keskiosaa luoteisnurkkaa kohti. Koillinen. 24.11.2004.
207455:215	23	Tapulin pohjoisseinän keskiosaa luoteisnurkkaa kohti. Koillinen. 24.11.2004.
207455:216	24	Tapulin pohjoisseinän keskiosaa. Luode. 24.11.2004.
207455:217	25	Tapulin pohjoisseinän keskiosaa. Luode. 24.11.2004.
207455:218	26	Tapulin pohjoisseinän perustus keskivaiheilta länteen. Koillinen. 24.11.2004.

207455:219	27	Tapulin pohjoisseinän perustus keskivaiheilta luoteisnurkkaan. Koillinen. 24.11.2004.
207455:220	28	Tapulin pohjoisseinän perustus keskivaiheilta luoteisnurkkaan. Koillinen. 24.11.2004.
207455:221	29	Tapulin pohjoisseinän koillisnurkan perustus. Pohjoinen. 24.11.2004.
207455:222	30	Tapulin pohjoisseinän koillisnurkan perustus. Pohjoinen. 24.11.2004.
207455:223	31	Tapulin eteläseinän perustusta lounaisnurkasta itään. Lounas. 18.11.2004.
207455:224	32	Tapulin eteläseinän perustusta länteen päin ja lounaisnurkkaa portin vierestä. Etelä. 18.11.2004.
207455:225	33	Tapulin eteläseinän perustusta länteen päin ja lounaisnurkkaa portin vierestä. Etelä. 18.11.2004.
207455:226	34	Tapulin eteläseinän perustus. Kaakko. 17.11.2004.
207455:227	35	Tapulin eteläseinän perustus seinän keskiosasta. Etelä. 17.11.2004.
207455:228	36	Tapulin eteläseinän perustus seinän keskiosasta. Etelä. 17.11.2004.

Rulla 8

SatMneg	Ruutu	Aihe
207455:229	1	Runkohuoneen haudan 2. kaakkoisnurkka. Luode. 9.12.2004.
207455:230	2	Runkohuoneen haudan 2. kaakkoisnurkka. Luode. 9.12.2004.
207455:231	3	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkka. Koillinen. 9.12.2004.
207455:232	4	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkka. Koillinen. 9.12.2004.
207455:233	5	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkka. Koillinen. 9.12.2004.
207455:234	6	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkka. Koillinen. 9.12.2004.
207455:235	7	Runkohuoneen haudan 2. luoteisnurkka. Kaakko. 9.12.2004.
207455:236	8	Runkohuoneen haudan 2. luoteisnurkka. Kaakko. 9.12.2004.
207455:237	9	Runkohuoneen haudan 2. länsiseinä. Itä. 9.12.2004.
207455:238	10	Runkohuoneen haudan 2. länsiseinä. Itä. 9.12.2004.
207455:239	11	Runkohuoneen haudan 2 lounaisnurkkaan muurattu tiililaatikko avattuna täynnä luita. Koillinen. 9.12.2004.
207455:240	12	Runkohuoneen haudan 2 lounaisnurkkaan muurattu tiililaatikko avattuna täynnä luita. Koillinen. 9.12.2004.
207455:241	13	Runkohuoneen haudan 2 lounaisnurkkaan muurattu tiililaatikko avattuna täynnä luita. Koillinen. 9.12.2004.
207455:242	14	Runkohuoneen haudan 2 lounaisnurkkaan muurattu tiililaatikko avattuna täynnä luita. Koillinen. 9.12.2004.
207455:243	15	Jokea kohti kaivetun salaojan päässä oleva viiksi vedellä täyttyneenä. Länsi. 3.12.2004.

207455:244	16	Jokea kohti kaivetun salaojan päässä oleva viiksi vedellä täyttyneenä. Lounas. 3.12.2004.
207455:245	17	Jokea kohti kaivetun salaojan päässä oleva viiksi vedellä täyttyneenä. Etelä. 3.12.2004.
207455:246	18	Jokea kohti kaivetun salaojan päässä oleva viiksi, jonka pohjalla tiilimurskaa. Etelä. 3.12.2004.
207455:247	19	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivo paikoilleen asetettuna ja jokea kohti kaivetut viikset (5 kpl) valmiina. Koillinen. 3.12.2004.
207455:248	20	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivo paikoilleen asetettuna ja jokea kohti kaivetut viikset (5 kpl) valmiina. Koillinen. 3.12.2004.
207455:249	21	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon levennyksen eteläprofiili sekä kaivanto lopulliseen syvyyteen kaivettuna. Luode. 3.12.2004.
207455:250	22	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon levennyksen eteläprofiili. Pohjoinen. 3.12.2004.
207455:251	23	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon levennyksen itäprofiili. Länsi. 3.12.2004.
207455:252	24	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon levennyksen itäprofiili. Länsi. 3.12.2004.
207455:253	25	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon levennyksen eteläprofiili. Luode. 3.12.2004.
207455:254	26	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon levennyksen eteläprofiili. Luode. 3.12.2004.
207455:255	27	Jokea kohti kaivettua salaojaa ennen kaivon levennystä. Ojan pohjoisseinämää. Pohjoinen. 2.12.2004.
207455:256	28	Jokea kohti kaivettua salaojaa ennen kaivon levennystä. Ojan pohjoisseinämää. Luode. 2.12.2004.
207455:257	29	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Pohjoinen. 2.12.2004.
207455:258	30	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Pohjoinen. 2.12.2004.
207455:259	31	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Kaakko. 2.12.2004.
207455:260	32	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Kaakko. 2.12.2004.
207455:261	33	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Etelä. 2.12.2004.
207455:262	34	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Etelä. 2.12.2004.
207455:263	35	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Lounas. 2.12.2004.
207455:264	36	Jokea kohti kaivetun salaojan kaivon paikka. Pohjalla näkyvissä betonilattia. Lounas. 2.12.2004.

Rulla 9	SatMneg	Ruutu	Aihe
	207455:265	9	Tapulin keskihuoneen lattia avattuna. Itä. 21.2.2005.
	207455:266	10	Tapulin keskihuoneen lattia avattuna. Itä. 21.2.2005.
	207455:267	11	Tapulin keskihuoneen lattia avattuna. Itä. 21.2.2005.
	207455:268	12	Tapulin keskihuoneen lattia avattuna. Itä. 21.2.2005.
	207455:269	13	Tapulin keskihuoneen lattia avattuna. Itä. 21.2.2005.
	207455:270	14	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapin avatun komeron reunassa olevan keskiaikaisen komeron tiilimurausta. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:271	15	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapin avatun komeron reunassa olevan keskiaikaisen komeron tiilimurausta. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:272	16	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Luode. 13.1.2005.
	207455:273	17	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Luode. 13.1.2005.
	207455:274	18	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Luode. 13.1.2005.
	207455:275	19	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:276	20	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:277	21	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:278	22	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:279	23	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:280	24	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:281	25	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:282	26	Sakastin läntisen sisäänkäynnin tuuliakaapissa oleva komero avattuna. Oikeassa reunassa keskiaikaisen komeron jääniteitä. Koillinen. 13.1.2005.
	207455:283	27	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinää ja luoteisnurkkaa. Kaakko. 9.12.2004.
	207455:284	28	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinää ja luoteisnurkkaa. Kaakko. 9.12.2004.
	207455:285	29	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinää ja luoteisnurkkaa. Kaakko. 9.12.2004.
	207455:286	30	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinää ja luoteisnurkkaa. Kaakko. 9.12.2004.

207455:287	31	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinää ja holvia. Etelä. 9.12.2004.
207455:289	32	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinää ja koillismurkka. Lounas. 9.12.2004.
207455:290	33	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinää ja koillismurkka. Lounas. 9.12.2004.
207455:291	34	Runkohuoneen haudan 2. itäseinää ja holvin reunaa. Länsi. 9.12.2004.
207455:292	35	Runkohuoneen haudan 2. itäseinä, yläpuolella holvia. Länsi. 9.12.2004.
207455:293	36	Runkohuoneen haudan 2. itäseinä, yläpuolella holvia. Länsi. 9.12.2004.

Digitaalikuvioiden lista (luetteloidaan museon kokoelmiin myöhemmin)

Kuvannut Carita Tulkki (CT), Pentti Pere (PP), Jarkko Sarin (JS)

Kuva	Pvm	Kuvauskohde	Suunta	Kuvaaja
Kuva 1	20.9.2004	Asehuoneen hauta, reunoissa vielä lattian alaiset hirret.	Kaakko	CT
Kuva 2	20.9.2004	Asehuoneen haudan kivitäyttöä (epätarkka).	Itä	CT
Kuva 3	20.9.2004	Asehuoneen hirsien poistoa ja kaivausta (epätarkka).	Lounas	CT
Kuva 4	20.9.2004	Asehuonetta ja hautaa.	Etelä	CT
Kuva 5	21.9.2004	Asehuoneen hauta hieman täytettynä.	Etelä	CT
Kuva 6	21.9.2004	Asehuoneen hautaa ja huoneen itäreunaa.	Etelä/lounas	CT
Kuva 7	21.9.2004	Asehuoneen hautaa ja huoneen länsireunaa.	Etelä	CT
Kuva 8	21.9.2004	Asehuoneen hautaa ja huoneen itäreunaa.	Etelä/lounas	CT
Kuva 9	21.9.2004	Asehuoneen hauta.	Pohjoinen	CT
Kuva 10	21.9.2004	Asehuonetta, hautaa ja eteläinen ulosjohtava oviaukko.	Pohjoinen	CT
Kuva 11	21.9.2004	Asehuonetta, hautaa ja eteläinen ulosjohtava oviaukko.	Pohjoinen	CT
Kuva 12	21.9.2004	Asehuoneen hauta.	Pohjoinen	CT
Kuva 13	21.9.2004	Asehuonetta, hautaa ja runkokuoneeseen johtava pohjoisovi.	Etelä	CT
Kuva 14	21.9.2004	Asehuonetta, hautaa ja runkokuoneeseen johtava pohjoisovi.	Etelä	CT
Kuva 15	21.9.2004	Asehuoneen itäseinälle pystytyt hautakivet. Axel Kurjen (1555-1630) sekä Gödick Gustavsson Fincken (k. 1617) ja Ingeborg Nilsdotter Boijen (k. 1580) hautakivet.	Lounas	CT
Kuva 16	21.9.2004	Asehuoneen itäseinälle pystytyt hautakivet. Axel Kurjen (1555-1630) sekä Gödick Gustavsson Fincken (k. 1617) ja Ingeborg Nilsdotter Boijen (k. 1580) hautakivet.	Lounas	CT
Kuva 17	21.9.2004	Asehuoneen itäseinälle pystytyt hautakivet. Axel Kurjen (1555-1630) sekä Gödick Gustavsson Fincken (k. 1617) ja Ingeborg Nilsdotter Boijen (k. 1580) hautakivet. (ilman salamaa)	Lounas	CT
Kuva 18	21.9.2004	Asehuoneen hauta ennen kivien puhdistusta. (ilman salamaa)	Lounas	CT
Kuva 19	21.9.2004	Asehuoneen hauta ennen kivien puhdistusta.	Lounas	CT
Kuva 20	21.9.2004	Asehuoneen haudan pohjoisseinä ennen kivien puhdistusta.	Etelä	CT
Kuva 21	21.9.2004	Asehuoneen haudan koillisnurkka ja pohjoisseinää ennen kivien puhdistusta.	Lounas	CT
Kuva 22	21.9.2004	Asehuoneen haudan luoteisnurkka ennen kivien puhdistusta.	Kaakko	CT
Kuva 23	21.9.2004	Asehuoneen haudan koillisnurkka ja pohjoisseinää ennen kivien puhdistusta.	Lounas	CT
Kuva 24	21.9.2004	Asehuoneen eteläseinä ennen kivien puhdistusta.	Pohjoinen	CT
Kuva 25	21.9.2004	Asehuoneen haudan eteläseinä ennen kivien puhdistusta ja asehuoneen eteläinen ovi.	Pohjoinen	CT

Kuva 26	21.9.2004	Asehuoneen haudan eteläseinä ennen kivien puhdistusta ja asehuoneen eteläinen ovi.	Pohjoinen	CT
Kuva 27	21.9.2004	Asehuoneen haudan kaakkoisnurkka ennen kivien puhdistusta.	Luode	CT
Kuva 28	21.9.2004	Asehuoneen pohjoisportaali ja kynnyksen alaisia maakerroksia.	Etelä	CT
Kuva 29	21.9.2004	Asehuoneen pohjoisportaali ja kynnyksen alaisia maakerroksia.	Etelä	CT
Kuva 30	21.9.2004	Asehuoneen itäseinälle pystytetyt hautakivet. Axel Kurjen (1555-1630) sekä Gödick Gustavsson Fincken (k. 1617) ja Ingeborg Niilsdotter Boijen(k. 1580) hautakivet.	Lounas	CT
Kuva 31	21.9.2004	Asehuoneen itäseinälle pystytetyt hautakivet. Axel Kurjen (1555-1630) sekä Gödick Gustavsson Fincken (k. 1617) ja Ingeborg Niilsdotter Boijen(k. 1580) hautakivet.	Lounas	CT
Kuva 32	21.9.2004	Asehuoneen itäseinälle pystytetyt hautakivet. Axel Kurjen (1555-1630) sekä Gödick Gustavsson Fincken (k. 1617) ja Ingeborg Niilsdotter Boijen(k. 1580) hautakivet.	Lounas	CT
Kuva 33	21.9.2004	Asehuoneen haudan koillisnurkka ennen puhdistusta.	Lounas	CT
Kuva 34	21.9.2004	Asehuoneen haudan koillisnurkka ennen puhdistusta.	Lounas	CT
Kuva 35	23.9.2004	Asehuoneen hautaa puhdistetaan. (kuva CD:llä hauta068)	Pohjoinen	PP
Kuva 36	23.9.2004	Asehuoneen hauta. (KuvaCD1 hauta070)	Pohjoinen	PP
Kuva 37	23.9.2004	Asehuoneen hauta. (KuvaCD1 hauta 071)	Pohjoinen	PP
Kuva 38	23.9.2004	Asehuoneen hauta. (KuvaCD1 hauta 073)	Etelä	PP
Kuva 39	23.9.2004	Asehuoneen hauta. (KuvaCD1 hauta 074)	Etelä	PP
Kuva 40	23.9.2004	Asehuoneen haudan pohjoisseinämä. (KuvaCD1 hauta 075)	Etelä	PP
Kuva 41	23.9.2004	Asehuoneen haudan itäseinämä. (KuvaCD1 hauta 076)	Länsi	PP
Kuva 42	23.9.2004	Asehuoneen haudan itäseinämä. (KuvaCD1 hauta 077)	Länsi	PP
Kuva 43	23.9.2004	Asehuoneen haudan länsiseinämä (KuvaCD1 hauta 078)	Itä	PP
Kuva 44	23.9.2004	Asehuoneen haudan eteläseinämä. (KuvaCD1 hauta 072)	Pohjoinen	PP
Kuva 45	23.9.2004	Asehuoneen haudan koilliskulman hautakiven pala. (KuvaCD1 kivi 079)	Kaakko	PP
Kuva 46	23.9.2004	Asehuoneen haudan koilliskulman hautakiven pala. Lähikuva. (KuvaCD1 kivi 089)	Kaakko	PP
Kuva 47	28.9.2004	Runkohuoneen itäpään perustus ja kaakkoiskontrefori.	Kaakko	CT
Kuva 48	28.9.2004	Runkohuoneen kaakkoiskontreforin perustusta.	Kaakko	CT
Kuva 49	28.9.2004	Runkohuoneen itäpään perustusta kaakkoiskontreforista pohjoiseen.	Itä	CT
Kuva 50	28.9.2004	Kaakkoiskontreforin ja runkokuoneen itäpään perustusta.	Kaakko	CT
Kuva 51	28.9.2004	Kaakkoiskontreforin ja runkokuoneen itäpään perustusta.	Kaakko	CT
Kuva 52	28.9.2004	Kirkon eteläpuolen saloajakaivanto.	Itä	CT
Kuva 53	28.9.2004	Kirkon eteläpuolen saloajakaivanto.	Itä	CT
Kuva 54	28.9.2004	Kaakkoiskontreforia ja runkokuoneen itäpään perustusta.	Kaakko	CT
Kuva 55	28.9.2004	Kaakkoiskontreforia ja runkokuoneen itäpään perustusta.	Kaakko	CT
Kuva 56	28.9.2004	Kaakkoiskontreforin perustus, lähikuva.	Kaakko	CT
Kuva 57	28.9.2004	Kaakkoiskontreforia ja runkokuoneen itäpäätyä.	Koillinen	CT
Kuva 58	28.9.2004	Kaakkoiskontreforia ja runkokuoneen itäpäätyä.	Koillinen	CT

Kuva 59	28.9.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustusta suojauksen alla. Kaakkoiskontreforista länteen.	Kaakko	CT
Kuva 60	28.9.2004	Runkohuoneen haudan 3. viereinen tiililattia lattian tukihirsien alla.	Koillinen	CT
Kuva 61	28.9.2004	Runkohuoneen haudan 3. viereinen tiililattia lattian tukihirsien alla.	Koillinen	CT
Kuva 62	28.9.2004	Runkohuoneen haudan 3. viereinen tiililattia lattian tukihirsien alla.	Koillinen	CT
Kuva 63	28.9.2004	Runkohuoneen haudan 3. viereinen tiililattia lattian tukihirsien alla. (ei näy mitään)	Koillinen	CT
Kuva 64	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 3. lounaisnurkka. (KuvaCD1 hauta137)	Koillinen	PP
Kuva 65	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 3. länsiseinämä. (KuvaCD1 hauta138)	Koillinen	PP
Kuva 66	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 3. kaakkoisnurkka. (KuvaCD1 hauta141)	Luode	PP
Kuva 67	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 3. itäseinämä. (KuvaCD1 hauta143)	Lounas	PP
Kuva 68	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 3. muurattu tiilihauta/laatikko kaakkoisnurkassa. (KuvaCD1 kansi139)	Luode	PP
Kuva 69	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 3. muuratun hautalaatikon päällä olleita luita. (KuvaCD1 luut140)		PP
Kuva 70	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 3. muurattu tiilihauta/laatikko kaakkoisnurkassa avonaisena. (KuvaCD1 luut142)	Luode	PP
Kuva 71	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 1. pohjoisseinämää kuvattuna haudan yläreunalta. (KuvaCD1 hauta149)	Etelä	PP
Kuva 72	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 1. itäseinämää kuvattuna haudan yläreunalta. (KuvaCD1 hauta150)	Lounas	PP
Kuva 73	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 1. koillisnurkkaa ja pohjoisseinämää kuvattuna haudan yläreunalta. (KuvaCD1 hauta151)	Lounas	PP
Kuva 74	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 1. luoteisnurkkaa ja pohjois- ja länsiseinämää kuvattuna haudan yläreunalta. (KuvaCD1 hauta152)	Kaakko	PP
Kuva 75	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 1. luoteisnurkkaa ja pohjois- ja länsiseinämää kuvattuna haudan yläreunalta. (KuvaCD1 hauta153)	Kaakko	PP
Kuva 76	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 1. luoteisnurkkaa ja pohjois- ja länsiseinämää sekä lattiaa kuvattuna haudan yläreunalta. (KuvaCD1 hauta154)	Kaakko	PP
Kuva 77	1.10.2004	Runkohuoneen alttarin edustan harmaakivilatomo. (KuvaCD1 lattia145)	Kaakko	PP
Kuva 78	1.10.2004	Runkohuoneen alttarin edustan harmaakivilatomo. Kuvan oikeassa reunassa tiililattia. (KuvaCD1 lattia159)	Etelä	PP
Kuva 79	1.10.2004	Runkohuoneen haudan 1. eteläistä tiilimuurattua reunaa. (KuvaCD1 lattia155)	Pohjoinen	PP
Kuva 80	1.10.2004	Runkohuoneen hauta 3. ja sen vieressä olevaa tiililattiaa. (KuvaCD1 tiilet146)	Länsi	PP
Kuva 81	1.10.2004	Runkohuoneen hauta 3. ja sen vieressä olevaa tiililattiaa. (KuvaCD1 tiilet148)	Koillinen	PP
Kuva 82	23.9.2004	Runkohuoneen eteläseinä asehuoneesta itään. (KuvaCD1 seinusta160)	Itä	PP
Kuva 83	23.9.2004	Runkohuoneen ja asehuoneen kulma sekä seinää asehuoneesta itään. (KuvaCD1 seinusta162)	Etelä	PP
Kuva 84	23.9.2004	Runkohuoneen eteläseinän eteläkontreforin perustan syvättyötä. (KuvaCD1 seinusta163)	Kaakko	PP
Kuva 85	23.9.2004	Kaakkoiskontreforin perustusta. (KuvaCD1 seinusta 165)	Etelä	PP
Kuva 86	23.9.2004	Itäseinämän perustusta. (KuvaCD1 seinusta168)	Kaakko	PP
Kuva 87	12.10.2004	Raha-aarre tulee esiin hiekkamaasta.	Itä	PP
				CT

Kuva 88	12.10.2004	Raha-aarre tulee esiin hiekkamaasta.				CT
Kuva 89	12.10.2004	Raha-aarre kaivettuna enemmän esiin.				CT
Kuva 90	12.10.2004	Raha-aarre kaivettuna enemmän esiin.				CT
Kuva 91	12.10.2004	Nahkapussi ja tinakannun pohja.				CT
Kuva 92	12.10.2004	Nahkapussi ja tinakannun pohja.				CT
Kuva 93	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. sisäänmenoluukku.		Pohjoinen		CT
Kuva 94	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. sisäänmenoluukku.		Pohjoinen		CT
Kuva 95	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. länsiseinää ja luoteisnurkka.		Itä		CT
Kuva 96	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. länsiseinää ja luoteisnurkka.		Itä		CT
Kuva 97	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. länsiseinää ja luoteisnurkka.		Itä		CT
Kuva 98	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. länsiseinää ja lounaisnurkka.		Itä		CT
Kuva 99	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. länsiseinää ja lounaisnurkka.		Itä		CT
Kuva 100	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. koillisnurkan tiilistä muurattu "hautalaatikko".		Lounas		CT
Kuva 101	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. koillisnurkan tiilistä muurattu "hautalaatikko".		Lounas		CT
Kuva 102	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. koillisnurkan tiilistä muurattu "hautalaatikko".		Lounas		CT
Kuva 103	28.10.2004	Runkohuoneen haudan 4. koillisnurkan tiilistä muurattu "hautalaatikko".		Lounas		CT
Kuva 104	28.10.2004	Sakastin itäseinän peitetty kivijalka.		Koillinen		CT
Kuva 105	28.10.2004	Sakastin itäseinän peitetty kivijalka.		Koillinen		CT
Kuva 106	28.10.2004	Sakastin pohjoisseinän perustus syvätytettynä.		Koillinen		CT
Kuva 107	28.10.2004	Sakastin pohjoisseinän perustus syvätytettynä.		Koillinen		CT
Kuva 108	30.10.2004	Länsipään perustus länsioven pohjoispuolelta.		Koillinen		CT
Kuva 109	30.10.2004	Länsipään perustus länsioven ja luoteiskontreforin välistä.		Luode		CT
Kuva 110	30.10.2004	Länsipään perustus länsioven ja luoteiskontreforin välistä.		Länsi		CT
Kuva 111	30.10.2004	Länsipään perustus länsioven ja luoteiskontreforin välistä.		Länsi		CT
Kuva 112	30.10.2004	Länsipään perustus länsioven ja luoteiskontreforin välistä.		Länsi		CT
Kuva 113	30.10.2004	Länsipään perustus länsioven ja luoteiskontreforin välistä.		Länsi		CT
Kuva 114	30.10.2004	Länsipään perustus ja luoteiskontreforin perustus.		Lounas		CT
Kuva 115	30.10.2004	Länsipään perustus ja luoteiskontreforin perustus.		Lounas		CT
Kuva 116	30.10.2004	Luoteiskontreforin päädyn perustus.		Luode		CT
Kuva 117	30.10.2004	Luoteiskontreforin päädyn perustus.		Luode		CT
Kuva 118	30.10.2004	Tapulin länsipuolella olevaa puistikkoa.		Itä		CT
Kuva 119	30.10.2004	Tapulin länsipuolella olevaa puistikkoa.		Itä		CT
Kuva 120	30.10.2004	Tapulin länsiseinä.		Lounas		CT
Kuva 121	30.10.2004	Kirkon rantapuistikkoa.		Lounas		CT
Kuva 122	3.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän vieressä oleva tiiliastian osa.		Koillinen		CT
Kuva 123	3.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän vieressä oleva tiiliastian osa.		Koillinen		CT
Kuva 124	3.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän vieressä oleva tiiliastian osa.		Koillinen		CT
Kuva 125	3.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän vieressä oleva tiiliastian osa.		Koillinen		CT
Kuva 126	3.11.2004	Keskikäytävän betonia reunustavia tiiliä.		Etelä		CT
Kuva 127	3.11.2004	Sakastin eteläseinän kaapiston takaa paljastunut maalauskoristelu.		Koillinen		CT
Kuva 128	3.11.2004	Sakastin eteläseinän kaapiston takaa paljastunut maalauskoristelu.		Koillinen		CT

Kuva 129	3.11.2004	Sakastin eteläseinän kaapiston takaa paljastunut maalauskoristelu.	Koillinen	CT
Kuva 130	3.11.2004	Sakastin eteläseinän kaapiston takaa paljastunut maalauskoristelu.	Koillinen	CT
Kuva 131	3.11.2004	Sakastin eteläseinän kaapiston takaa paljastunut maalauskoristelu.	Pohjoinen	CT
Kuva 132	3.11.2004	Sakastin eteläseinän kaapiston takaa paljastunut maalauskoristelu.	Pohjoinen	CT
Kuva 133	3.11.2004	Sakastin lounaisnurkan putkiremonttia.	Itä	CT
Kuva 134	3.11.2004	Sakastin lounaisnurkan putkiremonttia.	Itä	CT
Kuva 135	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustus asehuoneesta länteen sekä runkokuoneen ja asehuoneen nurkkaa.	Lounas	CT
Kuva 136	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustus ja lounaiskontreforin kulmaa.	Kaakko-etelä	CT
Kuva 137	4.11.2004	Runkohuoneen lounaiskontreforin perustus.	Kaakko	CT
Kuva 138	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustus lounaiskontreforin kyljestä itään.	Etelä	CT
Kuva 139	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustus lounaiskontreforin kyljestä itään.	Etelä	CT
Kuva 140	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustus asehuoneen länsipuolelta.	Etelä	CT
Kuva 141	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustus asehuoneen länsipuolelta ja asehuoneen länsiseinän perustusta.	Etelä	CT
Kuva 142	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustusta ja asehuoneen länsiseinän perustusta.	Länsi	CT
Kuva 143	4.11.2004	Runkohuoneen eteläseinän perustusta ja asehuoneen länsiseinän perustusta.	Länsi	CT
Kuva 144	4.11.2004	Asehuoneen länsiseinän perustus.	Luode	CT
Kuva 145	4.11.2004	Asehuoneen länsiseinän perustus.	Luode	CT
Kuva 146	4.11.2004	Asehuoneen lounaisnurkan perustus.	Länsi	CT
Kuva 147	4.11.2004	Asehuoneen länsiseinän perustus.	Lounas	CT
Kuva 148	4.11.2004	Asehuoneen länsiseinän perustus.	Lounas	CT
Kuva 149	4.11.2004	Asehuoneen länsiseinän perustus.	Lounas	CT
Kuva 150	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus länsioven eteläpuolelta ja portaikko.	Lounas	CT
Kuva 151	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus länsioven eteläpuolelta ja portaikko.	Lounas	CT
Kuva 152	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään portaikko.	Lounas	CT
Kuva 153	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus länsioven eteläpuolelta ja portaikko.	Lounas	CT
Kuva 154	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus länsioven portaikon vierestä.	Länsi	CT
Kuva 155	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus länsioven ja lounaiskontreforin välistä.	Länsi	CT
Kuva 156	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus länsioven ja lounaiskontreforin välistä.	Länsi	CT
Kuva 157	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus ja lounaiskontreforin perustus.	Luode	CT
Kuva 158	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus ja lounaiskontreforin perustus.	Länsi	CT
Kuva 159	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus ja lounaiskontreforin perustus.	Luode	CT
Kuva 160	8.11.2004	Runkohuoneen länsipään perustus ja lounaiskontreforin perustus.	Luode	CT
Kuva 161	8.11.2004	Runkohuoneen lounaiskontreforin perustus.	Luode	CT
Kuva 162	8.11.2004	Runkohuoneen lounaiskontreforin pääty.	Lounas	CT
Kuva 163	8.11.2004	Runkohuoneen lounaiskontreforin pääty.	Lounas	CT
Kuva 164	11.11.2004	Tapulin itäseinän kaakkoisnurkan perustus.	Kaakko	CT
Kuva 165	11.11.2004	Tapulin itäseinän kaakkoisnurkan perustus ja eteläisimmän oven porras.	Kaakko	CT
Kuva 166	11.11.2004	Tapulin itäseinän kaakkoisnurkan perustus ja eteläisimmän oven porras.	Kaakko	CT
Kuva 167	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus eteläisimmän oven ja keskioven välistä.	Itä	CT

Kuva 168	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus eteläisimmän oven ja keskiöven välistä.	Itä	CT
Kuva 169	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus eteläisimmän oven ja keskiöven välistä sekä eteläisimmän oven porras.	Koillinen	CT
Kuva 170	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus eteläisimmän oven ja keskiöven välistä sekä keskiöven porras.	Kaakko	CT
Kuva 171	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus eteläisimmän oven ja keskiöven välistä sekä keskiöven porras.	Kaakko	CT
Kuva 172	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus keskiöven ja pohjoisimman oven välistä. Osaksi syvätätetty.	Itä	CT
Kuva 173	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus keskiöven ja pohjoisimman oven välistä sekä keskiöven porras.	Koillinen	CT
Kuva 174	11.11.2004	Tapulin itäseinän perustus keskiöven ja pohjoisimman oven välistä sekä pohjoisimman oven porras.	Kaakko	CT
Kuva 175	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen lattian alapuolelta paljastunut tiililattian pätkä. (Ensimmäinen tiili otettu MV:n fragmenttivarastoon.)	Pohjoinen	CT
Kuva 176	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen lattian alapuolelta paljastunut tiililattian pätkä. (Ensimmäinen tiili otettu MV:n fragmenttivarastoon.)	Pohjoinen	CT
Kuva 177	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen lattian alapuolelta paljastunut tiililattian pätkä. (Ensimmäinen tiili otettu MV:n fragmenttivarastoon.)	Pohjoinen	CT
Kuva 178	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen lattian alapuolelta paljastunut tiililattian pätkä. (Ensimmäinen tiili otettu MV:n fragmenttivarastoon.)	Pohjoinen	CT
Kuva 179	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen lattian alapuolelta paljastunut tiililattian pätkä. (Ensimmäinen tiili otettu MV:n fragmenttivarastoon.)	Pohjoinen	CT
Kuva 180	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin länsipuolen kivirykelmä Urkuparveilta kuvattuna.	Länsi	CT
Kuva 181	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen toisen pilasterin länsipuolen kivirykelmä Urkuparveilta kuvattuna.	Länsi	CT
Kuva 182	16.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen lattian tukihirret urkuparveilta kuvattuna.	Länsi	CT
Kuva 183	16.11.2004	Kirkon runkokuone urkuparveilta kuvattuna.	Länsi-luode	CT
Kuva 184	17.11.2004	Tapulin eteläseinän perustus kaakkoiskulmasta länteen.	Etelä-lounas	CT
Kuva 185	17.11.2004	Tapulin eteläseinän perustus kaakkoiskulmasta länteen.	Etelä-lounas	CT
Kuva 186	17.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen keskiosa. (Kuvattu salamalla, ei näy mitään!)	Etelä	CT
Kuva 187	17.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen keskiosa.	Etelä	CT
Kuva 188	17.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen keskiosa.	Etelä	CT
Kuva 189	17.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen keskiosa.	Etelä	CT
Kuva 190	17.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen keskiosa ja puhdistamaton lounaisnurkka.	Etelä	CT
Kuva 191	18.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen lounaisnurkka / länsipää.	Etelä	CT
Kuva 192	18.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen lounaisnurkka / länsipää.	Etelä	CT
Kuva 193	18.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen lounaisnurkka / länsipää.	Etelä	CT
Kuva 194	18.11.2004	Tapulin eteläseinän perustuksen lounaisnurkka / länsipää.	Lounas	CT
Kuva 195	18.11.2004	Tapulin eteläseinää osaksi syvätätettynä.	Lounas	CT
Kuva 196	18.11.2004	Asehuoneen hautakiven tappiinnitys.	Lounas	CT

Kuva 197	18.11.2004	Asehuoneen hautakiven tappiinnitys.				CT
Kuva 198	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustuksen itäosaa ja koillisnurkka.			Pohjoinen	CT
Kuva 199	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustuksen itäosaa ja koillisnurkka.			Pohjoinen	CT
Kuva 200	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustusta koillisnurkasta länteen kaapelikaapin vasemmalta eli itäpuolelta.			Pohjoinen	CT
Kuva 201	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustusta kaapelikaapin kohdalta.			Luode	CT
Kuva 202	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustusta kaapelikaapin kohdalta.			Luode	CT
Kuva 203	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustusta kaapelikaapin oikealta eli länsipuolelta.			Luode	CT
Kuva 204	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustusta kaapelikaapin oikealta eli länsipuolelta.			Koillinen	CT
Kuva 205	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustusta kaapelikaapin oikealta eli länsipuolelta.			Koillinen	CT
Kuva 206	24.11.2004	Tapulin pohjoisseinän perustusta kaapelikaapin oikealta eli länsipuolelta ja seinän länsipäätä.			Koillinen	CT
Kuva 207	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin itäpuolelta esiin tullut tiililatomus.			Etelä	CT
Kuva 208	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin itäpuolelta esiin tullut tiililatomus.			Etelä	CT
Kuva 209	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin itäpuolelta esiin tullut tiililatomus.			Etelä	CT
Kuva 210	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin itäpuolelta esiin tullut tiililatomus.			Kaakko / itä	CT
Kuva 211	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin itäpuolelta esiin tulleen tiililatomuksen länsiosa pilasterin vierestä.			Kaakko / itä	CT
Kuva 212	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin länsipuolelta esiin tullut kivilatomus.			Etelä	CT
Kuva 213	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin länsipuolelta esiin tullut kivilatomus.			Lounas	CT
Kuva 214	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin länsipuolelta esiin tullut kivilatomus.			Lounas	CT
Kuva 215	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin länsipuolelta esiin tullut kivilatomus.			Etelä	CT
Kuva 216	24.11.2004	Runkohuoneen pohjoispuolen 2. pilasterin länsipuolelta esiin tullut kivilatomus.			Kaakko	CT
Kuva 217	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle asti kaivettavan salaojan eteläseinämää noin 20 m tapulista. Musta multakerros ja tiilimurskakerros.			Kaakko	CT
Kuva 218	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle asti kaivettavan salaojan eteläseinämää noin 20 m tapulista. Musta multakerros ja tiilimurskakerros.			Pohjoinen	CT
Kuva 219	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle asti kaivettavan salaojan eteläseinämää noin 20 m tapulista. Musta multakerros ja tiilimurskakerros.			Pohjoinen	CT
Kuva 220	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle asti kaivettavan salaojan eteläseinämää noin 20 m tapulista. Musta multakerros ja tiilimurskakerros.			Pohjoinen	CT
Kuva 221	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle asti kaivettavan salaojan eteläseinämää noin 20 m tapulista. Musta multakerros ja tiilimurskakerros.			Pohjoinen	CT
Kuva 222	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojaa auki noin 20 m.			Pohjoinen	CT
Kuva 223	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojaa auki noin 20 m.			Itä	CT
Kuva 224	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan eteläseinämää ojan päässä olevan kaivon levennyksen vierestä, itäpuolelta.			Koillinen	CT
Kuva 225	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoo varten kaivettu laajennus ja esiin tullut valettu ja osaksi rikkoutunut betonilattia.			Luode	CT
Kuva 226	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoo varten kaivettu laajennus ja esiin tullut valettu ja osaksi rikkoutunut betonilattia.			Lounas	CT
					Lounas	CT

Kuva 227	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoa varten kaivettu laajennus ja esiin tullut valettu ja osaksi rikkoutunut betonilattia.	Etelä	CT
Kuva 228	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoa varten kaivettu laajennus ja esiin tullut valettu ja osaksi rikkoutunut betonilattia.	Kaakko	CT
Kuva 229	2.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoa varten kaivettu laajennus ja esiin tullut valettu ja osaksi rikkoutunut betonilattia.	Kaakko	CT
Kuva 230	3.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoa varten kaivettu laajennuksen eteläseinämän profiili.	Luode	CT
Kuva 231	3.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoa varten kaivettu laajennuksen eteläseinämän profiili.	Luode	CT
Kuva 232	3.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivettavaa ojan päässä oleva kaivoa varten kaivettu laajennuksen eteläseinämän profiili.	Luode	CT
Kuva 233	7.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivetun ojan päässä olevan kaivon betonirenkaat paikallaan sekä laajennuksesta eteenpäin kaivettu oja 2.	Länsi	CT
Kuva 234	7.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivetun ojan päässä olevan kaivon betonirenkaat paikallaan sekä laajennuksesta eteenpäin kaivettu oja 2.	Länsi	CT
Kuva 235	7.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivetun ojan päässä olevan kaivon betonirenkaat paikallaan sekä laajennuksesta eteenpäin kaivetut ojat 1-3.	Lounas	CT
Kuva 236	7.12.2004	Tapulin kulmalta Kirkkojuovalle kaivetun ojan päässä olevan kaivon betonirenkaat paikallaan sekä laajennuksesta eteenpäin kaivettu oja 3.	Lounas	CT
Kuva 237	7.12.2004	Kaivosta eteenpäin kaivetun ojan 5. pohjasta esiin tullutta tiilimurskaa.	Lounas	CT
Kuva 238	7.12.2004	Kaivosta eteenpäin kaivetun ojan 5. pohjasta esiin tullutta tiilimurskaa.	Lounas	CT
Kuva 239	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinän länsiosaa ja haudan luoteiskulma.	Kaakko	CT
Kuva 240	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinän länsiosaa ja haudan luoteiskulma. Näkyvissä myös tiiliholvin reunaa.	Kaakko	CT
Kuva 241	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinän tiiliholvin reunaa holvin länsiosassa.	Kaakko	CT
Kuva 242	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. länsiseinää ja luoteisnurkka.	Kaakko	CT
Kuva 243	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. länsi- ja eteläseinää ja lounaisnurkka sekä lounaisnurkan luukammion kansikivet.	Koillinen	CT
Kuva 244	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. länsi- ja eteläseinää ja lounaisnurkka sekä lounaisnurkan luukammion kansikivet.	Koillinen	CT
Kuva 245	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. eteläseinän länsiosaa ja lounaisnurkka.	Koillinen	CT
Kuva 246	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. eteläseinän länsiosan yläpuolella olevan rikkoutunutta holvia.	Koillinen	CT
Kuva 247	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. eteläseinän itäosaa ja itäseinää sekä kaakkoisnurkka.	Luode	CT
Kuva 248	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. itäseinä.	Länsi	CT
Kuva 249	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. itäseinä.	Länsi	CT
Kuva 250	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. itäseinän yläosaa sekä rikkoutuneen holvin profiili.	Länsi	CT
Kuva 251	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. eteläseinän itäosaa ja itäseinää sekä kaakkoisnurkka.	Luode	CT
Kuva 252	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. koillisnurkka ja itäseinää sekä pohjoisseinän itäosaa.	Lounas	CT
Kuva 253	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. pohjoisseinän itäosaa ja koillisnurkka.	Lounas	CT
Kuva 254	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. koillisnurkka ja itä- ja pohjoisseinää sekä holvin profiili.	Lounas	CT

Kuva 255	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkan luukammio avattuna.	Koillinen	CT
Kuva 256	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkan luukammio avattuna.	Koillinen	CT
Kuva 257	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkan luukammio avattuna.	Koillinen	CT
Kuva 258	9.12.2004	Runkohuoneen haudan 2. lounaisnurkan luukammio avattuna.	Koillinen	CT
Kuva 259	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Alkuperäisen keskiaikaisen komeron seinää komeron takaosassa.	Koillinen	CT
Kuva 260	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Alkuperäisen keskiaikaisen komeron seinää komeron takaosassa.	Koillinen	CT
Kuva 261	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Alkuperäisen keskiaikaisen komeron seinää komeron takaosassa, yksityiskohta.	Koillinen	CT
Kuva 262	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Näkyvissä alkuperäistä takaseinää.	Luode	CT
Kuva 263	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Näkyvissä alkuperäistä takaseinää.	Luode	CT
Kuva 264	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Alkuperäistä keskiaikaista ulkonevaa seinää.	Pohjois-koillinen	CT
Kuva 265	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero.	Koillinen	CT
Kuva 266	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero.	Koillinen	CT
Kuva 267	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero.	Koillinen	CT
Kuva 268	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Yleiskuva.	Koillinen	CT
Kuva 269	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Yleiskuva.	Koillinen	CT
Kuva 270	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Alkuperäistä ulkonevaa seinää, yksityiskohta.	Pohjois-koillinen	CT
Kuva 271	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Alkuperäistä ulkonevaa seinää, yksityiskohta.	Pohjois-koillinen	CT
Kuva 272	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Näkyvissä alkuperäistä takaseinää.	Luode	CT
Kuva 273	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Näkyvissä alkuperäistä takaseinää.	Luode	CT
Kuva 274	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Alkuperäistä takaseinää ja ulkonevaa seinää.	Pohjoinen	CT
Kuva 275	13.1.2005	Sakastin sisäänkäynnin komero. Yksityiskohta ulkonevan seinän yläosasta.	Pohjoinen	CT
Kuva 276	21.2.2005	Tapulin keskimmäinen huonetila. Lattialankut poistettuna. Huoneen länsireuna.	Itä	CT
Kuva 277	21.2.2005	Tapulin keskimmäinen huonetila. Lattialankut poistettuna. Huoneen länsireuna.	Itä	CT
Kuva 278	21.2.2005	Tapulin keskimmäinen huonetila. Lattialankut poistettuna. Huoneen länsireuna.	Itä	CT
Kuva 279	21.2.2005	Tapulin keskimmäinen huonetila. Lattialankut poistettuna. Huoneen länsireuna.	Itä	CT
Kuva 280	21.2.2005	Tapulin keskimmäinen huonetila. Lattialankut poistettuna. Huoneen länsireuna.	Itä	CT
Kuva 281	21.2.2005	Tapulin keskimmäinen huonetila. Lattialankut poistettuna. Huoneen länsireuna.	Kaakko	CT
Kuva 282	27.10.2004	Kirkon seinän vierustaa.	Kaakko	CT
Kuva 283	27.10.2004	Sakastin sisältä lounaisnurkkaa.		JS
Kuva 284	27.10.2004	Sakastin sisältä lounaisnurkkaa.		JS
Kuva 285	27.10.2004	Kirkon kiviperustusta korjataan.		JS
Kuva 286	27.10.2004	Kirkon itäpäädyn kiviperustusta suojattuna.		JS
Kuva 287	27.10.2004	Kirkon eteläseinän perustus suojattuna.		JS
Kuva 288	27.10.2004	Kirkon perustusta täytettynä.		JS
Kuva 289	27.10.2004	Kirkon pohjoispuolen perustusta sakastista länteen.		JS
Kuva 290	28.10.2004	Sakastin perustus suojattuna.		JS
Kuva 291	29.10.2004	Tapulin eteläseinää.		JS
Kuva 292	29.10.2004	Tapulin eteläseinää puhdistettuna maalista.		JS

Kuva 293	29.10.2004	Kirkon länsipäätyä pääsisäänkäynnistä pohjoiseen.	JS
Kuva 294	29.10.2004	Kirkon lounaiskulman kontrefori.	JS
Kuva 295	29.10.2004	Kirkon itäpäädyn maata tasoitettuna.	JS
Kuva 296	29.10.2004	Kirkon eteläreunaa.	JS
Kuva 297	1.11.2004	Kirkon länsipäätyä pääsisäänkäynnistä pohjoiseen.	JS
Kuva 298	1.11.2004	Kirkon pääsisäänkäynti.	JS
Kuva 299	1.11.2004	Sakastin pohjoisseinän perustusta suojattuna.	JS
Kuva 300	1.11.2004	Putkikaivantoa kirkon länsipäädyssä.	JS
Kuva 301	1.11.2004	Sakastin länsiseinän perustus suojattuna.	JS
Kuva 302	1.11.2004	Kirkon länsipäätyä sisäänkäynnistä pohjoiseen.	JS
Kuva 303	2.11.2004	Kirkkotuvan putkikaivantoa.	JS
Kuva 304	3.11.2004	Kirkon pohjoisseinän ja länsipäädyn perustusta suojattuna.	JS
Kuva 305	5.11.2004	Kirkon perustusta.	JS
Kuva 306	5.11.2004	Asehuoneen länsiseinää.	JS
Kuva 307	5.11.2004	Asehuoneen etelä- ja itäseinää.	JS
Kuva 308	8.11.2004	Kirkon perustusta.	JS
Kuva 309	10.11.2004	Ikkunoiden korjausta.	JS
Kuva 310	10.11.2004	Ikkunoiden korjausta.	JS
Kuva 311	10.11.2004	Ikkunoiden korjausta.	JS
Kuva 312	11.11.2004	Tapulin itäseinää.	JS
Kuva 313	11.11.2004	Asehuoneen perustusta.	JS
Kuva 314	11.11.2004	Asehuoneen eteläseinää.	JS
Kuva 315	12.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 316	12.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 317	12.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 318	12.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 319	12.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 320	12.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 321	12.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 322	16.11.2004	Tapulin eteläseinänä perustusta.	JS
Kuva 323	16.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna, tiililattian jäännös.	JS
Kuva 324	16.11.2004	Runkohuone urkuparvelta kuvattuna.	JS
Kuva 325	18.11.2004	Kirkon restaurointi- ja korjaustyön kyltti.	JS
Kuva 326	18.11.2004	Sakastin eteläseinää sisäpuolelta.	JS
Kuva 327	18.11.2004	Tapulin pohjoisreunaa.	JS
Kuva 328	25.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 329	25.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 330	25.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna ja uusia lattiahirsisiä.	JS
Kuva 331	25.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna ja uusia lattiahirsisiä.	JS
Kuva 332	25.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 333	25.11.2004	Lattian alla olevan haudan muurattu kotelo / säilytyslaatikko.	JS

Kuva 334	25.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 335	26.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 336	26.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 337	26.11.2004	Runkohuoneen lattia avattuna.	JS
Kuva 338	26.11.2004	Runkohuoneen rakennelmia.	JS
Kuva 339	1.12.2004	Sakastin pohjoisseinää.	JS
Kuva 340	1.12.2004	Kirkon eteläpuolta tasoitettuna.	JS
Kuva 341	9.12.2004	Kirkon ullakkoa.	JS
Kuva 342	9.12.2004	Kirkon ullakkoa.	JS
Kuva 343	9.12.2004	Kirkon ullakkoa.	JS
Kuva 344	18.2.2005	Asehuoneen lattiaa.	JS
Kuva 345	18.2.2005	Asehuoneen lattiaa.	JS
Kuva 346	18.2.2005	Sakastin kalusteita.	JS
Kuva 347	18.2.2005	Kuorin korjattu puinen alttarirakennelma.	JS
Kuva 348	18.2.2005	Runkohuonetta.	JS
Kuva 349	18.2.2005	Urut.	JS
Kuva 350	5.4.2005	Kellotapuli.	JS
Kuva 351	5.4.2005	Sakastin kalusteita.	JS
Kuva 352	5.4.2005	Sakastin kalusteita.	JS
Kuva 353	5.4.2005	Altтарin asennusta.	JS
Kuva 354	16.6.2005	Kirkon länsipääty.	JS
Kuva 355	16.6.2005	Asehuoneen länsiseinää.	JS
Kuva 356	16.6.2005	Asehuone.	JS
Kuva 357	16.6.2005	Asehuonetta idästä.	JS
Kuva 358	16.6.2005	Kirkon eteläseinää.	JS
Kuva 359	16.6.2005	Kirkon itäpääty.	JS
Kuva 360	16.6.2005	Sakastin itäseinää.	JS
Kuva 361	16.6.2005	Sakastin pohjoispääty.	JS
Kuva 362	16.6.2005	Sakastin länsiseinää ja runkohuoneen pohjoisseinää.	JS
Kuva 363	16.6.2005	Runkohuoneen pohjoisseinää.	JS
Kuva 364	16.6.2005	Kirkon seinää korjattuna.	JS
Kuva 365	20.6.2005	Kirkon seinää korjattuna.	JS
Kuva 366	20.6.2005	Kirkon seinää korjattuna.	JS
Kuva 367	20.6.2005	Kirkon seinää korjattuna.	JS
Kuva 368	20.6.2005	Kirkon seinää korjattuna.	JS

Karttaluettelo

Kartat on piirtänyt puhtaaksi Carita Tulkki.

Nro	Kartta	Mk	Kenttäkartan pvm	Piirtäjä
1	Asemapiirros	1:200	18.11.2004	Carita Tulkki
2	Uvilan kirkko	1:50	29.9.-3.11.2004	Carita Tulkki
3	Asehuone	1:20	23.9.2004	Carita Tulkki
4	Salaojan kaivon levennys	1:20	2.12.2004	Carita Tulkki

